

Eternally Humiliated on Facebook & Twitter

יהרג ואל יעבור: הלבנת פני חברו ברבים

5	בית הבחירה (מאירי) מסכת ברכות דף מג עמוד ב
5	שו"ת יביע אומר חלק ו יורה דעה סימן יג:יב-יג
8	ילקוט יוסף כיבוד אב ואם פרק ו הערה ח
13	שו"ת בנין אב (הרב אליהו בקשי דורון) חלק ו סימן עז...
13	מנחת אשר בראשית סימן נג
13	שו"ת בני בני חלק א סימן מא
20	שיטה ג' - הלבנת נצח
20	הערות הגרי"ש אלישיב סוטה י:
20	הערות הגרי"ש אלישיב ברכות מג:
20	עוד השלכות - ברכת כהנים
20	שו"ת להורות נתן חלק ח סימן ב
20	שו"ת שבט הלוי חלק ח סימן קעב
20	שו"ת דברות אליהו (אברג'ל) חלק ו סימן ד
20	שו"ת דברי בניהו חלק טז אורח חיים סימן ו אות ח-ט

Contents

1	סיכום
1	הסוגיא
1	סוטה י:
2	ברכות מג:
2	שיטה א' - דין רציני
	תוספות מסכת סוטה י: ד"ה נוח לו לאדם שיפיל את עצמו לתוך כבשן האש
2	חידושי הגרי"ז מסכת סוטה י:
2	שערי תשובה פרק ג סימן קלט
2	ספר החינוך פרשת קדושים מצוה רמ
2	שו"ת בנין ציון סימן קעב
4	שו"ת מנחת שלמה קמא סימן ז
5	שיטה ב' - דרך גוזמה

סיכום

Based on the narrative of Yehudah and Tamar, Chazal advise one to rather jump into a fiery furnace than humiliate his fellow in public. Some Rishonim take this literally as an additional Mitzvah to sacrifice one's life instead of violating, while others argue Chazal were exaggerating to make a point and did not mean we should take the Halacha literally. Others accept the Gemara as Halacha but qualify it to any embarrassment equivalent to the eternal humiliation of Yehudah from Tamar. Only in such instances must one die rather than embarrass his fellow in public, and, since we are incapable of measuring such embarrassment, we cannot consider such an avenue.

הסוגיא

סוטה י:

מר רב זוטרא בר טוביה אמר רב, ואמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא, ואמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי: נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים. מנלן? מתמר. והכר נא

נערך על ידי הצב"י מרדכי הלל ג'וואהרי

שיטה א' – דין רציני

תוספות מסכת סוטה י: ד"ה נוח לו לאדם שיפיל את עצמו לתוך כבשן האש

כדאמר בפ' הזהב (ב"מ דף נח:): כל היורדין לגיהנם עולין חוץ משלשה וחד מינייהו המלבין פני חבריו ברבים ואומר נמי (שם נט.) נוח לו לאדם שיבעול ספק אשת איש ואל ילבין פני חבריו ברבים מנלן מדוד ונראה האי דלא חשיב ליה (פסחים דף כה.) בהדי ג' עבירות שאין עומדים בפני פקוח נפש עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים משום דעבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה ולא נקט אלא עבירות המפורשות.

חידושי הגרי"ז מסכת סוטה י:

גמ' נוח לו לאדם שיפיל עצמו וכו', וכתבו התוס' דהאי דלא חשיב ליה בהדי ג' עבירות שאין עומדין בפני פקו"נ וכו' משום דעבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה ולא חשיב אלא עבירות המפורשות ע"ש, אמנם לכאורה אין זו קושיא דבג' עבירות דין הוא ליהרג ולא לעבור אבל כאן אין זה הלכה כי אם מידת חסידות, אמנם נראה דהתוס' ס"ל דאי לא היה זה מדינא לא היה מותר להפיל עצמו לכבשן האש, וע"כ מוכח דזה דין ולכן קשה ליה למה לא חשיב ותירצו כנ"ל.

שערי תשובה פרק ג סימן קלט

והנה אבק הרציחה - הלבנת פנים, כי פניו יחורו ונס מראה האודם, ודומה אל הרציחה. וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (בבא מציעא נח, ב.) והשנית, כי צער ההלבנה מר ממות, על כן אמרו רבותינו זכרונם לברכה (בבא מציעא נט, א): לעולם יפיל אדם עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבריו ברבים. ולא אמרו כן בשאר עבירות חמורות, אכן דמו אבק הרציחה אל הרציחה, וכמו שאמרו (סנהדרין עד, א) כי יהרג ולא ירצח. ודומה לזה אמרו שיפיל עצמו לכבשן האש ולא ילבין פני חבריו ברבים. ולמדו זה מענין תמר, שנאמר (בראשית לח, כה): "היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה וגו'", הנה כי אף על פי שהוציאוה לישרף, לא גלתה כי היתה הרה מיהודה, שלא להלבין פניו.

ספר החינוך פרשת קדושים מצוה רמ

שלא להלבין פני אדם מישראל

שלא לבייש אחד מישראל, וזה העוון יקראו רבותינו זכרונם לברכה מלבין פני חבריו ברבים, והלאו הבא על זה הוא מה שכתוב [ויקרא י"ט, י"ז] הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. ואמרו בספרא, מנין שאם הוכחתו אפילו ארבע או חמש פעמים חזור והוכח, שנאמר הוכח תוכיח, יכול אפילו פניו משתנות, תלמוד לומר ולא תשא עליו חטא.

שורש המצוה ידוע, לפי שהבושת צער גדול לבריות, אין גדול ממנו, ועל כן מנענו האל מלצער בריותיו כל כך, כי אפשר לתוכחה ביחוד ולא יתבייש החוטא כל כך.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה שלא בכל הדברים הוזהרנו בכך אלא בדברים שבין אדם לחבירו, אבל בדברי שמים אם לא חזר מן התוכחה שבסתר מצוה ההכלימו ברבים ולפרסם חטאו ולבוזתו ולקללו עד שיחזור למוטב, כדרך שעשו הנביאים לישראל.

ומה שאמרו זכרונם לברכה [ברכות מ"ג ע"ב] על דרך אזהרה בענין זה, נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבריו ברבים, מנא לן, מתמר שלא רצתה להלבין פני חמיה לאמר בפרסום שממנו היא הרה, ולולי שמצאה הערבון והודיעו הדבר ברמז היתה נידונת בשריפה ולא תלבין פניו. ושאר פרטי המצוה, במקומות מהתלמוד בפזור ובמדרשות.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה והלבין פני חבריו ברבים במזיד, שלא מחמת עבירה על הענין שאמרנו, עבר על מצות מלך, אבל אינו לוקה לפי שאין בו מעשה, וכמה שלוחים למקום להפרע מעוברי רצונו.

שו"ת בנין ציון סימן קעב

ב"ה אלטאנא, יום ו' ד' תשרי תרי"ג לפ"ק.

כבר הערתי על ענין גול במקום פקוח נפש וכתבתי שיש פלוגתת ראשונים בזה ועתה באתי לחקור עוד בענין קרוב לזה אם מותר להציל עצמו ממיתה ע"י שמבייש לחבירו.

והנה (בסימן הקדום /הקודם (קע"א)) כבר הערתי לפי מה דאמרינן ב"מ (דף נ"ח /ע"ב/) כל המלבין פני חבריו ברבים כאלו שופך דמים א"כ שו' הלבנת פני חבריו לרציחה וכמו שברציחה יהרג ואל יעבור ה"ה בהלבנת פנים אלא ששם כתבתי שמזה אין ראי' דא"כ גם ביזוי המועדות דאמרינן במכות (דף כ"ג) דהוי כעובד ע"ז לא יעמוד בפני פ"נ אלא ודאי דלשון כאילו שדברו בו רז"ל הרבה פעמים אינו שו' בכל אלא במקצת ולכן אין ללמוד מזה גם להלבנת פנים במקום פ"נ. אכן מטעם אחר יש לדון דהלבנת פני חבריו ברבים אינה מותרת במקום פקוח נפש שהרי אמרינן בברכות (דף מ"ג) ובשאר דוכתי' אר"י משום רשב"י נוח לו לאדם שימסור עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבריו ברבים מנ"ל מתמר דכתיב היא מוצת ע"ש והנה בכתובות (דף ס"ז) ד"ה דכתיב היא מוצת כתבו התוספ' ר"ח גריס מוצת בלא אלף לשון ויצת אש בציון עכ"ל ובפני יהושע וספר כתובה שם נדחקו מה בעי התוספ' בזה ומה דחק לר"ח לפרש כן ולענ"ד הפי' ע"פ מה שהרחיבו התוספ' דבור זה בב"מ (דף נ"ט) שכתבו שם מוצת בלא אלף כמו ויצת אש בציון שהיתה קרובה לאש כבר ולא שלחה לו אלא ברמז אם לא הי' מודה לא היתה מפרסמתו עכ"ל ונראה כוונתם דלפי מה שפי' רש"י שם היא מוצאת אע"פ שהיו מוציאים אותה לשריפה לא אמרה להם ליהודה נבעלתי וכו' ואם יודה הוא מעצמו יודה עכ"ל לכאורה אין ראי' שנוח לאדם להפיל עצמו לכבשן האש ולא ילבין פני חבריו שהרי גם ברודף אחר חבריו להורגו אמרינן בסנהדרין (דף ע"ד) שאם יכול להצילו באחד מאבריו אסור להורגו וא"כ ה"נ ודאי בתחלה היתה צריכה לרמוז לו שמא יודה ואולי אם לא הי' מודה באמת היתה מצלת עצמה ע"י שפרסמה שממנו הרה אכן זה לא שייך רק לפי' רש"י שבעת שהיו מוציאים אותה שלחה שאז עדיין הי' פנאי לשלוח אם לא הי' מודה ולכן פי' ר"ח דמוצת גרסינן שהיתה קרובה לאש כבר שאם לא הי' מודה מיד היתה נשרפת ולא הי' פנאי עוד לפרסם והצדקת רמזה זה שלא תרצה לפרסם אם לא יודה במה שהמתנינה לשלוח לו עד שהיתה קרובה לאש ולא מקודם ועכ"פ מוכח מזה שהלבנת פנים חמיר מפקוח נפש.

שוב ראיתי שהדבר מפורש בתוספ' סוטה (דף י') שכתבו אהא דואל ילבין פני חבריו ברבים ונראה האי דלא חשיב לי' בהדי ג' עבירות שאין עומדים בפני פ"נ ע"א וג"ע וש"ך משום דעבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה ולא נקט אלא עבירות המפורשות עכ"ל והנה מה שכתבו התוספ' דהלבנת פנים אינה מפורשת בתורה קצת קשה שהרי הוא בכלל הלאו דלא תשא עליו חטא כמש"כ הרמב"ם ה' דעות (פ"ו) וכ"כ הסמ"ג והחננוך וצ"ל דכוונתם דהלשון דלא תשא אינו מורה כ"כ מפורש אהלבנת פנים כמו ג' עבירות אכן מדברי רבינו יונה למדנו תירוץ אחר למה שהקשו התוספ' למה לא קחשיב גם הלבנת פנים בהדי ג' עבירות דיהרג ולא יעבור שכתב בשערי תשובה שער שלישי אחר שהביא שם דבשלש עבירות יש ג"כ אבק עבירה דיהרג ואל יעבור כגון להתרפאות מעצי אשירה לענין ע"ז או שתספר עמו לענין ג"ע וז"ל והנה אבק הרציחה הלבנת פנים כי פניו יחורו ונס מראה האודם ודומה אל הרציחה וכן ארז"ל והשנית כי צער ההלבנה מר ממות על כן ארז"ל לעולם יפיל אדם עצמו לכבשן האש ולא ילבין פני חבריו ברבים ולא אמרו כן בשאר עבירות חמורות אכן דימו אבק הרציחה אל הרציחה וכמו שאמרו כי יהרג ולא ירצח ודומה לזה אמרו שיפיל עצמו לכבשן האש ולא ילבין פ"ח ברבים ולמדו זה מענין תמר שנאמר היא מוצאת וגו' הנה כי אף שהוציאוה לשרף לא גלתה כי היתה הרה מיהודה שלא להלבין פניו עכ"ל הרי שכתב ג"כ כמו התוספ' דעל הלבנת פני חבריו יהרג ואל יעבור רק שהוסיף שהוא בכלל רציחה דמקרי אבק רציחה ולכן אין קושיא למה לא קחשיב בכלל ג' דברים שהרי גם אבק ע"ז כגון להתרפאות בעצי אשרה ואבק ג"ע לעמוד לפניו ערומה ולדבר עמה ג"כ לא קחשיב באפי נפשיהו ולכן ק"ל על הפוסקים בי"ד (סי' קנ"ז) שלא הזכירו רק אבק ע"ז להתרפאות בעצי אשרה וכן אבק ג"ע לספר עמה ולא ג"כ אבק דשפיות דמים ואולי נרמז זה במה שכתב הרמ"א (שם /יו"ד סי' קנ"ז/) וכל איסור ע"ז וג"ע וש"ד אע"פ שאין בו מיתה רק לאו בעלמא צריך ליהרג ולא לעבור עכ"ל ולא נתבאר היאך משכחת לאו בעלמא אצל שפיות דמים אבל לפי הנ"ל א"ש דמלבין פני חבריו הוא לאו דלא תשא עליו חטא.

ומצאתי בספר תיבת גומא (להרב המחבר ספר פרי מגדים חקירה ה') שהביא ג"כ דברי התוספ' ור"י וכתב ג"כ שי"ל דלא חשיב הך דהלבנת פנים שהוא בכלל אבזריהו דרציחה אלא שהקשה שם על התוספ' היאך שייך למילף מתמר שיהודה רצה לשורפה דעל הלבנת פנים יהרג ואל יעבור הרי ע"פ מה שכתבו התוספ' בפסחים דאם אומרים לאדם הנח עצמך להשליך על התנוק ואם לאו תהרג מותר דאדרבא מאי חזית דדמא דחברך סומק טפי דלמא דמא דידך סומק טפי כל שאינו עושה מעשה ובתמר היתה רשאה להציל עצמה ולפנים משורת הדין עבדה והניח בצ"ע ותמהתי היאך שייך בזה שלפנים משורת הדין עבדה שהרי לכל הפוסקים הובאו (סי' קנ"ז) אם לא במתכוין לעבור על דת אסור למסור עצמו בעבירות שדינם דיעבור ואל יהרג ונקרא מתחייב בנפשו והיאך מסרה תמר אם לא היתה מתחייבת מן הדין גם מה שהקשה מדברי התוספ' לענ"ד ל"ק שהרי שם הטעם מפני שהוא אינו עושה מעשה אבל בהך דתמר הרי אם היתה בשב ואל תעשה לא היתה יכולה להציל עצמה רק במה שעשתה מעשה דהלבנת פנים והיאך ידמה זה למניח עצמו להפיל על התנוק וביותר הי' אפשר להקשות היאך ילפינן מיהודה כיון שהוא רצה לשורפה שלא כדין א"כ נחשב רודף והבא להרג השכם להורגו אבל באמת גם זה לא קשה שהרי יהודה בעצמו לא הי' הורג אותה רק ע"פ ציוויו היתה נהרגת ולענין זה לא נקרא רודף להציל עצמו בדמו ולכן שפיר ילפינן מתמר שע"כ ע"פ הדין היתה מוסרת עצמה למיתה דמשום הלבנת פני חבריו ברבים יהרג ואל יעבור.

ומה נקרא רבים לענין זה כתב הפ"מ שם וז"ל ומסתברא דרבים הוי כל שיש שלשה דהיינו הוא ושנים עמו ובייש לא' משוק הוי רבים כמו בטומאה דר"ה ספק טהור היינו שלשה ויש רבים עשרה מכ"מ כאן בשלשה נמי כדאמרן עכ"ל גם הביא שם דברי הרמב"ם ה' דעות שכתב שלא לבייש חבריו ברבים בין גדול בין קטן וכתב מה שכתב הרמב"ם קטן מסברא הוא דהורג קטן בן יומו חייב ה"ה לבייש דכרוצח הוא עכ"ד ולענ"ד ק' הרי מה שנחשב כרוצח הוא משום דאזיל סומקא ואתי חוורא וזה לא שייך בקטן בן יומו ולכן נ"ל שמה שכתב הרמב"ם קטן לא מסברא כתב כן אלא ע"פ הגמרא דב"ק (דף פ"ו) דאמרינן שם דקטן יש לו בושת

ומסקינן דהיינו בשיש בו דעת דמכלמי לי' ומיכלם וכן נפסק ברמב"ם ה' חובל (פ"ג) ובטוש"ע ח"מ (סי' ת"ך) ולקטן כזה נתכוון הרמב"ם במש"כ בה' דעות שלא לביישו ברבים.

ויצא לנו לפ"ז דאם יכול להציל עצמו ממיתה ע"י שיבייש גדול או קטן דמרגיש בבושה בפני שני ישראלים חייב למסור עצמו למיתה ולא יביישו אבל מפני קטן שאינו מרגיש בבושה אמרינן יעבור ואל יהרג וישן יש לו דין גדול דהמבייש את הישן חייב כמבואר בב"ק ובפוסקים שם וא"כ ה"ה לענין שיהרג ואל יעבור לביישו כיון שמכיר בבשתו לכשיקיץ ואזיל סומקא ומכל זה לא ראיתי מבואר בפוסקים. כנלענ"ד, הקטן יעקב.

שו"ת מנחת שלמה קמא סימן ז

...ומדי דברי בענין פקו"נ דוחה שבת הנני להעיר במ"ש בגמ' ב"מ נ"ט ע"א ובעוד מקומות בש"ס: "נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים מנ"ל מתמר דכתיב היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה". ובמס' סוטה דף י' ע"ב כתבו התוס' בד"ה נוח "ונראה האי דלא חשיב ליה בהדי ג' עבירות שאין עומדים בפני פקו"נ ע"ז וג"ע ושפ"ד, משום דעבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה ולא נקט אלא עבירות המפורסמות" עכ"ל. והפרי חדש בהגהות מים חיים על הרמב"ם כתב בהל' יסודי התורה פ"ה ה"ב אהא דכתב הרמב"ם שבש"ש עבירות יהרג ואל יעבור דה"ה נמי הלבנת פנים ומביא שם דברי התוס' הנ"ל שבמס' סוטה ואף שהמאירי כתב במס' ברכות מ"ג ע"ב אהך מימרא דנוח לו לאדם שהוא "דרך צחות" וכנראה שסובר שהן דברי אגדה ואין למדין הלכה מאגדה [ומצינן כע"ז בשלהי מס' ב"ק דא"ר יוחנן "כל הגוזל את חבירו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו" ואפי"ה מותר להציל עצמו בממונם של אחרים ואין רואין אותו כהורג את הרבים להצלת עצמו], אולם דבריו הם לא כהתוס' הנ"ל. ועיין גם בשע"ת לרבנו יונה שכתב בשער ג אות קל"ט: "והנה אבק הרציחה הלבנת פנים - וכמו שאמרו כי יהרג ולא ירצח דומה לזה אמרו שיפיל עצמו לכבשן האש ולא ילבין פני חבירו ברבים", וגם עיי"ש בפנ"י בב"מ שמסתפק אם הוא רק היתר או חיוב גמור למסור נפשו להריגה, ומעתה אף שאין להעלות כלל על הדעת שיהא מותר להרוג את הרודף להלבין פני חבירו כמו שמותר להרוג את הרודף אחר חבירו להרגו. אבל מ"מ צ"ע מ"ט לא יהא מותר לחלל שבת כדי למנוע הלבנת פנים, ולכאורה הוא קל וחומר ומה אם מותר לחלל שבת כדי להציל אדם ממיתה כ"ש דשרי להציל מהלבנת פנים דחמור יותר משריפת ג' נפשות בכבשן האש, וגם ק"ו הוא מיהודה שההלבנת פנים היתה רק לומר עליו שנתכוין לבוא על גויה פנויה אשר רק בבי"ד של חשמונאי גזרו על זה איסור, וכ"ש במי שרודף אחר חבירו לבזותו ולהלבין פניו ברבים בעלילות של שקרים וכזבים, הן אמנם שלולא דברי התוס' ורבנו יונה ה' אפשר לומר דשאני התם שאף אם היתה אומרת בפירוש שממנו נבעלה וגם היו בידיה חותמת ופתילים אפי"ה לא היתה נאמנת (עדיין צ"ע בדבר) אם הוא היה מכחישה אלא שאף על פי כן יכולה היתה לחשוב שתציל עצמה מפני שלא יוכל להעיז כנגדה אם היא תאמר כן בפירוש, רק בכגון דא אמרינן דמוטב שתפיל עצמה וכו' כיון שאין זה ברור שהיתה מצלת עצמה ע"י הלבנת פנים (שוב ראיתי שהמהר"ם שיש תמה כע"ז על הגמ' בב"מ עיי"ש) אבל כיון שהראשונים לא פירשו כן משמע שאם היתה אומרת בפירוש שנבעלה לאותו צדיק היתה נאמנת ומצלת בכך ג' נפשות ואעפ"י כן לא רצתה לגלות, וכיון דלבד מהמאירי פירשו כולם את הגמ' כפשוטה צ"ע מה טעם לא יהא מותר לחלל שבת להציל אדם מהלבנת פנים של אמת וכ"ש של שקר וכזב. [כע"ז ראיתי להגאון מוהר"ש קלוגר ז"ל שכתב בסוף חו"מ שאפי"ה אם רואה את חבירו טובע בים אין אדם חייב לבזות את עצמו להצילו וכתב "וראיה ברורה לזה מהא דאמרינן בסנהדרין דף ע"ה ע"א אלא למ"ד פנויה היתה מאי כולי האי ומשני רב פפא משום פגם משפחה. וקשה אטו משום פגם משפחה ימות זה - כן נלפענ"ד נכון וברור" עכ"ל, והיינו כמו שרואים מתמר דבזיון חשיב כמיתה, אולם דבריו תמוהים מאד ואי אפשר כלל להשוות בזיון של עצמו להלבנת פנים של אחרים, ועיין בכלי חמדה פר' תצא שהרבה להשיב ע"ז].

ברם צ"ע הלא פשוט הוא שיכולים ודאי לתבוע מאדם גדול וחשוב על גניבת ממון וכדומה וגם העדים חייבים ודאי להעיד על כך ואם ימנעו מלהעיד משום חששא דהלבנת פנים עוברים ודאי בלאו של אם לא יגיד וגו' אע"ג דאין לך הלבנת פנים גדולה מזו, וגם גומרינן דינו של בן טובים למיתה אף אם ע"י זה איכא זילותא טובא והלבנת פנים לכל המשפחה, ואין לומר דשאני התם שיהודה היה רק דיין ולע/ולא/ בעל דין, דגם בזה נלענ"ד שאם אחד תובע את חבירו שגנב ממנו חפץ והנתבע יודע שהחפץ נמצא בביתו של זה שהוא דן אותו דשפיר מותר להצטרף ולהראות להם שהחפץ הוא אצל הדיין אע"ג שע"י זה ודאי ילבין פניו ברבים, ולכאורה י"ל דעובדא דתמר שאני מפני שהיא עצמה גרמה לכך בזה שעשתה מעשה להכשילו ולכן גרע טפי, אבל מפשטות דברי הגמ' והראשונים לא משמע הכי, וכיון שכן צ"ע הלא ברור הדבר שאם היתה יכולה תמר להציל עצמה ממיתה ע"י חילול שבת ודאי שהיתה חייבת לעשות כן ואילו ע"י הלבנת פנים אמרינן דמוטב להפיל עצמה לכבשן האש, ואפי"ה מעולם לא שמענו שיהא מותר לחלל שבת להציל אדם מהלבנת פנים, ונראה דכיון שחז"ל קורין את טענתה של תמר בשם הלבנת פנים צריכים ודאי לומר שמצד הדין ה' אסור לתמר לגלות הדבר ולהלבין פניו, ולפיכך אמרינן דאף שהיתה יכולה להציל עצמה בכך אפי"ה מוטב שתמות ולא להלבין פנים שלא כדין, אבל במי שמחויב בדבר שפיר אמרינן יקוב הדין את ההר ואין לחוש כלל להלבנת פנים דידיה ושל משפחתו כיון דדינא הכי, רק צריכים עדיין למצוא טעם למה ה' אסור לתמר לגלות את האמת ולהציל עצמה בכך, וגם עדיין צ"ע דמ"מ יהא מותר לחלל שבת ולהציל אדם מהלבנת פנים שלא כדין.

ונראה דהנה מי שהוא עשיר מופלג ונפלה בשבת אש ברכושו אע"ג שכבוי הוא רק מלאכה שאינה צריכה לגופה אפי"ה אסור לכבות אע"ג שצער גדול עד מאד בראותו אש אוכלת ושורפת לעיניו את כל רכושו ויהפך מעשיר מופלג לעני המחזיר על הפתחים וגם יש מקום לחשוש לנגישות והלבנת פנים שלא כדין מבעלי חובות, וגם אפשר שיחלה האיש מרוב צער וימות, ועיין גם במ"ש הגאון והאדר"ת ז"ל בקונטרס עובר אורח סי' שלד לענין הצלת כתבי יד וז"ל: "וקצת י"ל דהו"ל ספק סכנת נפשות למי

שעמל ויגע בהם כל ימיו ויוכל לבוא לידי חולי מעגמת נפש רח"ל וכמו ששמעתי על הגאון ר"א חרל"פ ז"ל שהי' אבד"ק ביאליסטוק שקרה אסון לכתבי קודש שלו ולא האריך ימים מעגמת נפש לא עלינו" ואפי"ה אסור לכבות, אע"ג דמצינן להרא"ש שכתב בריש פרק שמונה שרצים במי שפרעוש עומד על בשרו בשבת ונושכו "מותר ליקחנו ולהשליכו מעליו דאינו כמתכוין לצודו אלא כמתעסק שלא ישכנו ואין בו משום איסור טלטול מידי דהוה אקוף/ אקוף/ ברה"ר דשרינן בפרק כירה לטלטלו ולהוליכו פחות פחות מד' אמות", ואפי"ה בהפסד מרובה של ממון אע"ג שהכאב והצער הוא גדול פי כמה והיה מסכים שיקטעו לו ידו אם ע"י זה ינצל רכושו ואפי"ה אסור, והיינו משום דצער הגוף ממש שאני וכהני תלת דפטור ומותר צידת צבי ונחש ומפיס מורסא, וכן בכבוי גחלת מסופקני במ"ש בשבת מ"ב ע"א שמותר לכבות גחלת ברה"ר בשביל שלא יזוקו בה רבים, דאפשר דהוא משום דברה"ר כיון דשכיחי בי' רבים ההיזק יותר מצוי, אבל אין זה דוקא מפני שרבים יזוקו בה בזה אחר זה אלא גם בכה"ג שהגחלת אינה יכולה להזיק אלא לאדם אחד בלבד ולא יותר ג' כמותר, וכן נראה גם מהרא"ש הנ"ל, וא"כ מ"ש מכבוי שריפה דאסור אפי' של רבים אע"פ שכולם יצטערו וע"כ דנזק הגוף שאני, אבל בזה שנותן אל לבו ומצטער הרבה אין מתחשבין כלל משום דחשיב כאילו הוא ממית עצמו ולא האש, וכיון שכן אפשר דה"ה נמי הלבנת פנים אע"ג שצער גדול מאד, מ"מ מסתבר דהצער של שריפת כל רכושו או כל כתבי ידו אשר עמל ויגע עליהם כל ימי חייו הוא הרבה יותר גדול מהלבנת פנים. ולכן נראה דאסור לעבור גם על שבות דרבנן כדי למנוע הלבנת פנים מעצמו או מאחרים אע"ג שהוא גם מציל בכך את המלבין מעוון חמור שאין לו חלק לעוה"ב, והא דשרי שריפת ג' נפשות למנוע הלבנת פנים היינו דכמו שמבואר באחרונים שאסור לאדם להציל עצמו ממיתה ע"י קטיעת אבר של חבירו שלא ברשות, וגם יש ס"ד דאסור להציל עצמו בממון חבירו, כמו"כ אסור להציל עצמו ע"י הלבנת פנים של אחרים שלא כדין, אבל כמו שהרודף הפסיד ממון חבירו או אפי' לקטוע אבר אסור לחלל שבת כדי להצילו כך גם בהלבנת פנים, והיינו משום דאף אם אסור להציל עצמו באיסור גזל או הלבנת פנים מ"מ כדי למנוע אחרים מזה אין שום היתר לעבור עבירה, ורק משום פקו"נ ממש אמרה תורה שמותר לחלל שבת ולהרוג את הרודף אפי' בשבת. ולדעת הכפות תמרים ביומא פ"ב שסובר דשרי לקלקל אבר של חבירו להציל עצמו ממיתה, נראה דה"ה נמי דשרי להלבין פנים, כדי שלא יהרג, אבל כל זה דוקא כשהעכו"ם בפירוש אונסים אותו להלבין ואומרים שאם לאו יהרגוהו, אבל אם העכו"ם רוצים להרגו אלא שהוא עצמו מצא דרך של הצלה ע"י הלבנת פנים שלא כדין אפשר דיהרג ואל ילבין, וכמו"ש דמוטב שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים, אולם בהתבונני נראה דעדיין יש מקום לדון שיהא מותר לעבור אדרבנן אפילו בקום ועשה להנצל או להציל אחרים מהלבנת פנים, וכמו"ש בגמ' ברכות י"ט ע"ב דגדול כבוד הבריות שדוחה לאו דלא תסור, ועיין בשבועות דף ל' ע"ב לענין צורבא מרבנן דידע בסהדותא וזילא בי' מילתא שכתבו שם בתוס' אהא דאמרו שם שלענין איסורא אין חכמה וגו' דלפיכך אין חוששין בזה לגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה בשב ואל תעשה, משום דאין בזה גנאי כל כך עיי"ש, ולפי"ו בהלבנת פנים ברבים דאיכא צער וזיון טובא יש לדון גם לענין דאורייתא בשב ואל תעשה וכ"ש דרבנן אפילו בקום ועשה, ועיין גם בשו"ע או"ח סי' י"ג דאם נודע לו בשבת כשהוא בכרמלית שהטלית שעליו פסול לא יסירנו מעליו עד שיגיע לביתו דגדול כבוד הבריות אע"ג שהוא עובר אתרי דרבנן חדא שנושא משא בכרמלית וגם על זה שהוא לבוש בבגד של ד' כנפות בלא ציצית, ועיין גם באו"ח סי' של"ט לענין חופה בשבת דשרי משום ביוש חתן וכלה, וגם סברא הוא דכמו שמותר לטלטל בשבת קיסם שהוא מוקצה לחצוץ בו שיניו בכה"ג שלא היה יכול להכין קיסם מאתמול כמבואר בסי' שכ"ב משום טעמא דגדול כבוד הבריות הוא הדין נמי דשרי לעבור אדרבנן אפי' בקום ועשה כדי למנוע הלבנת פנים מעצמו או מאחרים, דאפשר שזה דומה למי שרוצה לבזות אדם ולפשוט מעליו בגדיו בשוק שהוא גנאי גדול דלכאורה נראה דהוי בכלל כבוד הבריות שדוחה לאו דאורייתא בשב ואל תעשה ודרבנן אפי' בקום ועשה וה"נ בהלבנת פנים, והדבר צריך הכרע.¹

שיטה ב' – דרך גוזמה

בית הבחירה (מאירי) מסכת ברכות דף מג עמוד ב

לעולם יזהר אדם שלא ילבין פני חברו ברבים דרך צחות אמרו נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים מנלן מתמר:

שו"ת יביע אומר חלק ו יורה דעה סימן יג:יב-יג

(יב) אני טרם אכלה לדבר בנ"ד אבא להעיר בהא דנקטינן (בכתובות סז: ובכ"ד), נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים, מנלן מתמר דכתיב היא מוצאת. ובתוס' (סוטה י: כ'), ונראה דהא דלא חשיב ליה בהדי ג' עבירות שיהרג ואל יעבור, ע"ז ג"ע ושפ"ד, משום שעבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה, ולא נקט אלא עבירות המפורשות. ע"כ. ורבינו יונה בשערי תשובה (שער ג סי' קלט) כ' וז"ל: והנה אבק הרציחה, הלבנת פנים, כי פניו יחורו ונס מראה האודם, ודומה לרציחה, ולכן ארו"ל לעולם יפיל אדם עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים, ולא אמרו כן בשאר עבירות חמורות, אכן דימו אבק הרציחה אל הרציחה, וכמו שאמרו יהרג ואל ירצח, ולמדו זאת מתמר שנא' היא מוצאת. שאע"פ שהוציאוה לישרף לא גילתה שהיא הרה מיהודה, כדי שלא להלבין פניו. ע"כ. לפ"ז מתורצת קו' התוס', דהלבנת פנים אביזרא דשפ"ד, ולכן לא מנאוה בפ"ע. ולכל הדברות נראה דמ"ש נוח לו לאדם וכו', הוא חיוב מן הדין. דלא כמ"ש בעיון יעקב (ב"מ נט) וז"ל: מיתתו בחנק ויש לו חלק

¹ ע"ע חשוקי חמד כתובות יט. ושו"ת [אבני דבך](#) חלק י סימן לח שמתיר לעבוד על איסור דרבנן אם ברור שיצליח

לעה"ב, אע"ג דאשת איש חמיר טפי מהלבנת פנים, שהרי בא"א יהרג ואל יעבור, משא"כ במלבין פני חבירו, רק דאמר' בסמוך נוח לו לאדם שיפיל עצמו, ולא שיהא מחוייב להרוג עצמו, מ"מ עונש דא"א בעוה"ב אינו חמור כ"כ, דיצר אלבשיה, ומים גנובים ימתקו, משא"כ במלבין פני חבירו שאין יצרו תוקפו כ"כ, לכן חמור הוא, ואין לו חלק לעוה"ב. ע"כ. נמצא שהבין שאין זה מן הדין, ותימה שא"כ לד' הרמב"ם שכל מקום שנא' יעבור ואל יהרג, אינו רשאי ליהרג, שהוא מתחייב בנפשו, א"כ למה נוח לו לעשות כן, אם אינו מחוייב. ובאמת שראיתי בס' פני מבין ח"ב (דקס"ו ע"א) שהביא ד' התוס' סוטה הנ"ל, וכ' בשם הרב בנין שלמה (דצ"ד ע"ד), שמד' התוס' מוכח להדיא, דמ"ש נוח לו לאדם, לאו דוקא, אלא דינא וחיובא הוא דחשיב כשופך דמים, והוסיף הבנין שלמה בסוה"ס להוכיח כן בראיות דחשיב כשפ"ד ויהרג ואל יעבור. ע"כ. וס' בנין שלמה אמ"א. ברם חזי הוית להגאון בעל הפמ"ג בס' תיבת גומא (חקירה ה' דע"ה ע"ב) שכ' ע"ד התוס' סוטה, וק"ל דאכתי הו"ל למחשב רבותא אף זה, וגם ביהודה הרי רצה לשרוף את תמר, והתוס' פסחים (כה:): כ' דאף בשפ"ד אם אומרים לו הנח עצמך להשליך אותך על תינוק, לא אמרינן בהא יהרג ואל יעבור, דאדרבה מאי חזית דמא דחברך סומק טפי, כל שאינו עושה מעשה, ובתמר היתה רשאית להציל עצמה, ולפנים משורת הדין עבדה. וצ"ע. ע"כ. ולכאורה קשה דהתייבח לשיתת התוס' (ע"ז כו:): דס"ל שאם רצה להחמיר על עצמו בשאר מצות ליהרג ולא לעבור רשאי, א"ש נמי הא דתמר דלפנים משורת הדין עבדה, אבל מה יענה ביום שידובר בו מ"ש הרמב"ם שכל שהדין יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר ה"ז מתחייב בנפשו. ועוד שהרי כבר ביארנו לעיל (אות ד), שאפי' לדעת התוס' הנ"ל, הני מילי בעכו"ם שמתכוין להעבירו על דתו, לכן רשאי להחמיר על עצמו לקדש ה', אבל בלא"ה אינו רשאי, וה"ה = והרב המגיה = במל"מ והעצי ארזים הוכיחו כן מד' התוס' (סנהדרין עד:), כיעו"ש. א"כ הכא לא היתה רשאית תמר להחמיר על עצמה אליבא דכ"ע, אלא ודאי דהיינו מדינא. וכדברי התוס' סוטה ורבינו יונה הנ"ל. וכיו"ב קשה לי על הגאון פני יהושע בחי' לב"מ (נט) שכ', נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים, נ"ל שמכאן מוכח שהמלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעוה"ב, שהרי המאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעוה"ב, (כדמוכח בגיטין נו: אמרו אם אנו טובעים בים אנו באים לעוה"ב? דרש להם הגדול שבהם אמר ה' מבשן אשיב וכו'). ואפ"ה התיירו לאבד עצמו כדי שלא ילבין פני חבירו, ולולא המלבין חמור כ"כ לא התיירו לאבד עצמו, שהרי בכל העבירות שבתורה יהרג ואל יעבור חוץ מע"ז ג"ע ושפ"ד דגלי בהו קרא, אבל במלבין לא מצינו קרא ע"ז, ואף דילפינן מתמר, מ"מ תקשה, דתמר גופה מה ראתה על ככה, ולא דרשה וחי בהם ולא שימות בהם, כמו שהק' (בפסחים ג:): על חנניה מישאל ועזריה. ובע"כ דמילתא דפשיטא היא שעון זה חמור מכל העבירות כיון שאין לו חלק לעוה"ב. עכת"ד. ומוכח שאין זה דרך חיוב, רק שהותר לאבד עצמו משום כך, ולא זכר שר מד' התוס' סוטה ורבינו יונה הנ"ל. וגם עליו תעבור כוס התימה, דס"ס תקשה שאם אין חיוב שיהרג ואל יעבור, איך אפשר להחמיר ע"ע בזה, והרי בין לרמב"ם בין להתוס' אסור להחמיר ע"ע ומתחייב בנפשו. ועלה על דעתי ליישב ד' הפמ"ג בתיבת גומא הנ"ל, כי י"ל שאף הרמב"ם דס"ל שהחמיר על עצמו מתחייב בנפשו, היינו בישראל דכתיב ביה וחי בהם ולא שימות בהם, וס"ל להפמ"ג דמהכא ילפינן איסורא נמי, משא"כ בבן נח י"ל דרשאי להחמיר על עצמו, דלא כתיב ביה וחי בהם. וע' להרא"ם פר' שמות (ד כד) שהקשה שאיך עבר משה רבינו על מצות מילה משום פקו"נ שחשש לסכנת הולד, והלא עדיין לא ניתנה תורה דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם. ותי' דמסברא ידע שיותר טוב לבטל מצוה אחת במקום סכנה כדי שיוכל לקיים אח"כ כל המצות. ממה שיקיים מצוה אחת ויבטל כל המצות. ע"כ. מוכח דלגבי ב"נ אין איסור משום וחי בהם ולא שימות בהם. והא דכתיב ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש, היינו שלא במקום מצוה. (וע' בשו"ת חמדת שלמה חאו"ח סי' לח אות לג). וראיתי שהדבר שנוי במחלוקת, כי בפרשת דרכים (דרוש ב' ד"ו ע"ב וג'), הביא מ"ש מהרי"ט בס"פ תולדות, דמ"ש הנמקי"פ בן סורר שאדם גדול רשאי להחמיר ע"ע לקדש ה', ה"מ ישראל, אבל בני נח שלא נצטוו על קד"ה, מה בצע שיחבול בעצמו, ושוב הביא מ"ש מהר"ש יפה בפרי תאר פר' נח (פר' לד סי' יט), עמ"ש ואך את דמכם לנפשותיכם, יכול אפי' כחמ"ו, ת"ל אך, וקשה דהא נפקא לן ממ"ש ואהבת את ה' אלקיך בכל נפשך אפי' נוטל את נפשך (ברכות נד). וי"ל דהתם בישראל, והכא בב"נ שאע"פ שאינם מצווים על קד"ה אם מסרו נפשם שלא לעבוד ע"ז לא מחייבי משום חובל בעצמו. אלמא דאף ב"נ רשאי להחמיר למסור נפשו על קד"ה. והפמ"ג יסבור שבן נח רשאי להחמיר ע"ע, אפי' לד' הרמב"ם, כיון שלא נאמר בהם וחי בהם ולא שימות בהם. [שו"ר להגאון האור שמח בספרו משך חכמה פרשת וזאת הברכה (דף של"ב ע"א), שכ' ג"כ, דבן נח רשאי ליהרג על המצות, משא"כ ישראל שמתחייב בנפשו, כמ"ש הרמב"ם ולכן תמר מסרה נפשה שלא להלבין פנים. ע"ש. וכיו"ב כ' הגאון מהר"ץ חיות בסוטה (יא:): על מ"ש ויקרא מלך מצרים למילדות, מלמד שתבען לדבר עבירה ולא נתבעו, משום שאף שב"נ אינו מצווה על קד"ה, מ"מ לכ"ע רשאי להחמיר]. ואע"ג דבסנהדר' (נט) אמרי', מנין שאפי' עכו"ם שעוסק בתורה הרי הוא ככ"ג שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ובתוס' שם בשם ר"ת כי אדם ממעט עכו"ם, אבל האדם כולל גם עכו"ם. י"ל דהיא דרשא בעלמא ועיקר קרא משתעי בישראל, וכמ"ש התוס' סנהדרין (עד סע"ב). שו"ר במהרש"א שם שעמד ע"ד התוס' מההיא דלעיל (נט). וע"ש. וע' בשו"ר קרבן בירוש' (פ"ג דסנהדרין ה"ה), ובמשכיל לדוד פארדו (ר"פ וישלח). ע"ש. אך הפנ"י (ב"מ נט) ס"ל דוחי בהם שייך לגבי ב"נ ג"כ. ולדידיה הדק"ל שאיך היה אפשר לתמר להחמיר ע"ע בזה, אם אין זה מן הדין. וראיתי להגאון בעל שואל ומשיב בס' דברי שאול ויוסף דעת על יו"ד (סי' שמא) שהביא דברי הפנ"י (ב"מ נט) הנ"ל, וכ' לתמוה עמ"ש שהמאע"ל = שהמאבד עצמו לדעת = אין לו חלק לעוה"ב שזה שיגרא דלישנא בפי העולם, ואינו מבואר, וגם גוף הקושיא לגבי מלבין פני חבירו לק"מ, דהרי בשפ"ד יהרג ואל יעבור משום סברא דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי וכו', ומכיון שהמלבין כשופך דמים הו"ל כהורגו, ושייך בו הסברא דמאי חזית דמא דידך כו' ולכך יהרג ואל יעבור. ומה שאמרו נוח לו לאדם, ולא אמרו שמחוייב לעשות כן, משום דבאמת מה שהחמירו במלבין כאילו שופך דמים, אינו שופך דמים ממש, רק כאילו שופך דמים, ולכן לא אמרו דרך חיוב אלא דרך רשות דלא הוי כמאע"ל, ואף לרמב"ם שהחמיר ע"ע מתחייב בנפשו, המלבין דהוי כשפ"ד רשאי להחמיר ע"ע. ומה שהקשה הפנ"י מתמר, שלא דרשה וחי בהם, י"ל כמ"ש הרא"ם פר' שמות דבב"נ לא דרשי' וחי בהם. עכת"ד. הנה גם מהגאון דברי שאול נעלם מ"ש התוס' ור' יונה דדינא הוי, ולא דרך רשות. והפר"ח במים חיים הל' יסוה"ת פ"ה מביא להלכה ד' התוס' סוטה, דלגבי הלבנת פנים יהרג ואל יעבור. ושללא כהגאונים הנ"ל דס"ל דרשות הוא. ובנחל אשכול ח"ב (עמוד קיח) האריך לומר דתמר מרוב חסידותה עשתה כן, ולפיכך השמיט

הרמב"ם ד"ז מהלכה, וס"ל דלגבי ב"נ רשאי להחמיר בזה דלא כ' ביה וחי בהם משא"כ בישראל. ואין אף אחד מהפוסקים שיביאו דין זה להלכה חוץ מהתוס' סוטה, עכת"ד. ולא זכר דברי רבינו יונה בשע"ת הנ"ל. גם הלום ראיתי בשו"ת בנין ציון ח"א (סי' קעב) שהביא ד' הפמ"ג בתיבת גומא, ותמה עליו שאיך אפשר לומר שתמר עשתה לפניו משורת הדין, והרי לכל הפוסקים אם אינו מתכוין להעבירו על דת אסור להחמיר על עצמו. גם קו' התיבת גומא מתוס' פסחים (כה:): לק"מ, דה"נ שעושה מעשה להלבין פניו חשיב כשפ"ד בקום ועשה. והניף ידו שנית (בסי' קעג) לדחות דברי הרה"ג השואל שהעיר דתמר יש לה דין ב"נ, שמבואר בפרשת דרכים דבב"נ לא נאמר וחי בהם, ודחהו ממ"ש בפרשת דרכים דרוש א' שבמקום שא"צ למסור נפשו גם ב"נ מוזהר על מ"ש אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש, ולכן הקשה בדבר הצלתו של אברהם אבינו מאור כשדים, שלא היה רשאי להחמיר על עצמו, כיון שיש לו דין ב"נ, וה"ו כמתחייב בנפשו וכו'. ע"ש. ולא סיימוה קמיה דמר מ"ש הפר"ד דרוש ב' בשם מהר"ש יפה, ואף הפמ"ג יסבור כן. וכנ"ל. ברם קושטא קאי שהתוס' סוטה ור' יונה ס"ל בהדיא דלא כהפמ"ג, וכמ"ש ג"כ הבנין ציון שם. ונראה דס"ל להתוס' דאף דבב"נ אינו מצווה על קידוש ה', בשפיכות דמים דאתי מסברא דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי, גם בב"נ שייכא הך סברא, ולכן הדין נותן שיהרג ואל יעבור. וכמ"ש כן להדיא בפרשת דרכים (דרוש ב), ובמשנה למלך (פ"י מה' מלכים ה"ב), וע"ע במנחת חינוך (מצוה רצו) ובס' המקנה (כלל ח פרט טו). ע"ש. ולכן גם לגבי הלבנת פנים דינא הכי, וכמ"ש בדברי שאול הנ"ל. (וע' שו"ת תורת חסד מלובלין חאה"ע ר"ס מד). ואף שכ' מרן הכ"מ (פ"ה מיסוה"ת ה"ה) בהא דקי"ל יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש מישראל (ומקורו בתוספתא), שמה שהשיג הרמ"ך ע"ז, שהרי בגמ' אמרו הסברא דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי וכו', וכאן שהוא נהרג יחד עם כולם, לא שייכא האי סברא וכו', יש לומר שאין זה עיקר הטעם אלא קבלה היתה בידם דבשפ"ד יהרג ואל יעבור. ע"ש. מ"מ היכא דשייכא הסברא כגון בשפ"ד ממש גם ב"נ יהרג ואל יעבור. ואמנם במשכיל לדוד פארדו (ר"פ וישלח) חולק על המל"מ בזה, מ"מ אין דבריו מוכרחים. שו"ר בשו"ת אבן יקרה ח"א (סי' נו), שהביא מ"ש היד שאול על הפנ"י הנ"ל, וכ' להציל את הפנ"י, שראית הפנ"י נכונה מאד לפמ"ש הרמב"ם שבמקום שאין הדין יהרג ואל יעבור ונהרג ה"ו מתחייב בנפשו, וא"כ ע"כ מ"ש נוח לו לאדם שיפיל עצמו וכו', הוא חיוב, שאל"כ היה ראוי לאסור שבמקום שאין חיוב ליהרג אסור לו להחמיר ע"ע. וזוהי ג"כ דעת התוס' (סוטה י:): שכ' להקשות שהי"ל לחשבו בין העבירות דיהרג ואל יעבור, וע"כ שתפסו בזה שיטת הרמב"ם הנ"ל, וכ"ה שיטתם בסנהדרין עד סע"ב שלא תירצו שהיה מחמיר ע"ע, ושלא כשיטתם בתוס' ע"ז (כו:). ומש"ה כ' שהי"ל לחושבו, שאם לא היה חיוב ליהרג, היה ראוי לאסור להחמיר ע"ע. עכת"ד. ותמיהני עליו, דלא סיימוה קמיה מ"ש בדברי שאול הנ"ל, דבב"נ לא נאמר וחי בהם ולא שימות בהם, וממילא אף לרמב"ם היתה רשאית להחמיר, וגם לשון הפנ"י מורה שהוא רק היתר ולא חיוב. גם מה שסיים שהתוס' בסוטה ס"ל כרמב"ם, ושלא כשיטתם בע"ז, תימה של"ז מד' ר' ירוחם, דאף להתוס' אם אין העכו"ם מתכוין להעבירו על דתו אינו רשאי להחמיר. והסבירו ה"ה במל"מ והעצי ארזים שזוהי ד' התוס' (סנהדרין עד:), וא"כ בחנם עשה דברי התוס' שחולקים זע"ז. ואע"פ שאין להקשות מהתוס' שבמסכת זו לתוס' שבמסכת אחרת, וכמ"ש המהרש"א (פסחים כז) תד"ה עד. וכ"כ עוד המהרש"א בניטין (עד), וכ"כ החיד"א בשם הגדולים. וע"ע בשו"ת צפיחת דבש (סי' כו), ובשו"ת בנין ציון החדשות, (סי' קמב). ובשו"ת עולת איש (חיו"ד סי' י). ועוד. מ"מ כל מה שאפשר ליישב דבריהם שלא יהיו סותרים זא"ז עדיף טפי. וכמ"ש הכנה"ג (בכללי הפוסקים אות כ) בשם המשפט צדק ח"א (סי' עא). ע"ש. וע"ע ביד מלאכי (כללי התוס' אות כה). ע"ש. ובס' מאורי אור (קן טהור סנהד' עד: דט"ו ע"ב) כ' ג"כ לדחות דההוא גברא חסידות יתרה עבד, ובקושטא ליש פוסקים הרשות בידו דלא כרמב"ם. ע"כ. ולא זכר דברי רבינו ירוחם. וע' בשואל ומשיב מהדורא ה' (ס"ס י). ובס' ילקוט הגרשוני (מערכת ו' דף לב ע"ב). ודו"ק. +/הוספות ומילואים/ מש"כ בפנים, שתמר שהיה לה דין בני נח היתה רשאית להחמיר על עצמה וליפול לכבשן האש ואל תלבין פני יהודה ברבים, משום שאינה מצווה על וחי בהם, משא"כ ישראל וכו'. ולכאורה מד' האחרונים האלה מוכח דב"נ מצווה על איסור הלבנת פנים, ורק מה שהחמירה ליהרג זהו ממדת חסידות. אבל בשו"ת שבות יעקב ח"א (סי' קסד) כ' שכן נח אינו מוזהר על איסור הלבנת פני ישראל, ואע"פ שאמרו שדינו כרוצח, לאו דוקא הוא. ע"ש. ולפ"ד התוס' ור' יונה דינא הוא דהמלבין פנים ברבים יהרג ואל יעבור, מוכח דחשיב שפ"ד ממש. וע"ע. וראיתי בשו"ת זכר שמחה (סי' קנח) שכ', דמ"ש נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים, פשיטא שאין זה לדינא שהרי לא הובא ברמב"ם ובטוש"ע, ומה שהובא בהרי"ף והרא"ש, פעמים רבות שדרכם להביא מאמרי הגדה, ואין למדין הלכה מד' אגדה. ועוד דאם איתא שיש חיוב לעשות כן הי"ל להש"ס לומר חייב, ואם להחמיר ע"ע אמרו כן, מהיכא תיתי לעשות כן וכי דמא דחבריה סומק טפי מדמא דידיה, א"ו שאסור למסור נפשו על כך וכוונה אחרת עמוקה יש כאן וכו'. ע"ש. (ובהגהה שם העיר מהתוס' סוטה י:): ול"ז דברי ר' יונה ושאר פוסקים שהבאנו בפנים. ולא שייך לומר וכי דמא דחבריה סומק טפי, כיון שעקימת שפתיו הוי מעשה, שע"י דיבור הוא כשופך דמו של חבירו, הוי קום ועשה. וע' להגאון ר' אייזיל חריף בס' שפת הנחל (דרוש יא דל"ז ע"ב). ואכמ"ל יותר. +

(יג) עם סיום דברי ראיתי לנכון להזכיר דברי הנמקי יוסף (ס"פ בן סורר ומורה), וכל היכא דאמרינן יעבור ואל יהרג אם נהרג ה"ו מתחייב בנפשו, ומיהו אם הוא אדם גדול וחסיד ורואה שהדור פרוץ בכך, רשאי לקדש ה' ולמסור עצמו אפי' על מצוה קלה כדי שיראו העם וילמדו ליראה את ה', והיינו דאמרי' (בפסחים נג:): מה ראו חמ"ו שהפילו עצמם לכבשן האש, כלומר שלא ע"ז היתה, אלא אנדרטי לכבוד בעלמא, אלא מתוך שרוב העם היו טועים וסוברים שהיתה ע"ז, והיה קידוש ה' במה שעשו, ואמרי' נמי במדרש מה לך יוצא ליסקל שמלתי את בני מה לך יוצא ליצלב שנטלתי לולב. משמע שהיו מוסרים נפשם על קד"ה לפני משורת הדין, שבודאי לא היו חייבים בכך אפי' בשעת הגזירה כיון שבידם לבטלם בע"כ. עכת"ד. והביאו מרן הכ"מ (בפ"ה מיסוה"ת ה"ד). וראיתי להפמ"ג בס' תיבת גומא (בפר' וישב דף נ ע"א) שהעיר בהא דיוסף שידע שאחיו היו שונאים אותו ואעפ"כ סיכן בנפשו ללכת אליהם כדי לקיים מצות כיבוד אב, (וכמ"ש בב"ר פר' פ"ד סי' יג: ויאמר לו הנני, דברים אלה היה נזכר יעקב ומעיו מתחתים, יודע היית שאחיק שונאים אותך ואתה אומר לי הנני!) ועבר על מ"ע ול"ת כמ"ש הרמב"ם בפ"א מה' רוצח ושמירת נפש ה"ד שהמסכן נפש עובר בל"ת שנא' ולא תשים דמים בביתך, ובעשה שנא' השמר לך ושמור נפשך מאד, וי"ל כמ"ש הנמקי י

שגם בשאר מצות אם אדם גדול הוא רשאי למסור עצמו אם היו מזלזלים בדורו באותה מצוה. ע"כ. ואין תירוץ מחוור, שעכ"פ לפני מתן תורה לא היו מצווים על כיבוד אב, ואפי' היו מזלזלים בזה, לא היה רשאי למסור נפשו על כך. ועיקר קושיתו י"ל בלא"ה ע"פ מ"ש התורה חיים (עירובין כא:): בהא דאמר ר"ע מוטב שאמות מיתת עצמי ולא אעבור ע"ד חברי (לבטל מצות נט"י). משמע שמותר לאדם להחמיר על עצמו גם בשאר מצות, וקשה ממ"ש הרמב"ם שכל שנאמר בו יעבור ואל יהרג אם נהרג ה"ז מתחייב בנפשו, ושמא י"ל דדוקא היכא שברי לו שיהרג אינו רשאי למסור עצמו, אבל כאן ספק היה שהרי לסוף הביאו לו מים. ע"ש. וכיו"ב כ' בהגהות מהר"ץ חיות (עירובין כא:). ע"ש. וה"נ לא חשד יוסף את אחיו שע"י שנאתם ירצחוהו נפש, ומשום חשש רחוק לא רצה לבטל מצות כיבוד אב. ולכאורה עפ"ד הנמק"י והכ"מ מתורצת קושית האחרון על הרמב"ם מההיא דירוש' שהחמיר ר' אבא בר זמינא על עצמו ומסר נפשו שלא יאכל נבלה, ומלבד מש"כ לעיל, י"ל דר"א אדם גדול הוא וראה הדור פרוץ במאכלות אסורות ולכן היה רשאי להחמיר על עצמו. ושו"ר שכן תירץ הכנה"ג יו"ד (סי' קנז הגב"י אות ז) דשאני ר' אבא שהיה אדם גדול וחסידי וכו', וכד' הנמק"י. ע"ש. אולם לפעד"נ שדעת הרמב"ם דלא כהנמק"י, שכ' בפ"ה ה"ד, וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ונהרג ולא עבר ה"ז קידש את ה', ואם היה בעשרה מישראל ה"ז קידש ה' ברבים כדניאל וחמ"ו ור' עקיבא וחבריו. ע"כ. ומוכח דס"ל דחמ"ו עשו כן מן הדין שנאמר יהרג ואל יעבור, ולכן סתם דבריו שכל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר ה"ז מתחייב בנפשו, ולא חילק בין אדם גדול או לא. (וכן מצאתי בשו"ת אור גדול סי' א, דף ג ע"ד בד"ה והנה, ובדף ד' ע"ב בד"ה נמצא) שדייק כן מדברי הרמב"ם, דס"ל דלא כהנמק"י. ע"ש. ולפ"ז תירץ הכנה"ג לא א"ש לד' הרמב"ם. ובלא"ה יפה העיר עליו הרה"ג מהר"א אלפנדרוי במרכבת המשנה פ"ה מיסוה"ת, שלא כ"כ הנמק"י אלא כשעושה כן בפרהסיא, משא"כ עובדא דר' אבא שהיה בצינעא. ע"ש. וע' בשו"ת מהר"ץ חיות ח"ב (דף כח סע"א בהערה), בהא דר"ח בן תרדיון שמסר נפשו על ק"ה בשביל מצות ת"ת (ע"ז יח) דה"ט כמ"ש הנמק"י שאדם גדול רשאי להחמיר כדי שילמדו ממנו כו'. וצ"ל שלד' הרמב"ם בשעת הגזירה יש למסור נפשו על מצוה קלה אפי' במ"ע, ולא ס"ל כהר"ן והנמק"י. וכמ"ש מרן הכ"מ להעיר מזה ע"ד הר"ן בזה. [ושו"ר לרב שרירא גאון בשו"ת גאוני מזרח ומערב (סי' קמא) שתירץ כן מה שהתפלל דניאל ג' תפלות, ואף תפלת ערבית שהיא רשום /רשות/, משום דהוי כגזרת שמד. וע"ע בספר חסידים (סי' תשפז). ובחי' הריטב"א שבת (מט) וע' להגאון מהר"ח אבולעפיא בס' ישרש יעקב בחי' למגילה (טו), ובס' מקראי קדש (דף ק"ו ע"ב) בדיבור המתחיל וכתב עוד. ודו"ק], (וכן צריך לומר לפי דברי הרמב"ן ז"ל במלחמות בהוכחתו מרבי צדוק ורב כהנא דבביאת נכרית יהרג ואל יעבור, שאין לומר שהחמירו על עצמם, שהרי המחמיר מתחייב בנפשו, אלמא דס"ל דלא כהנמק"י דאדם גדול רשאי להחמיר. אך ג"ז י"ל כמ"ש מרכבת המשנה דבצינעא לכ"ע אינו רשאי להחמיר בכל אופן. וכן יש להעיר בתי' הפמ"ג לגבי יוסף כנ"ל. ודו"ק). ועפ"ד התורה חיים הנ"ל שרשאי ליכנס בספק סכנה בשביל שאר מצות, י"ל המעשה של החסיד שלא הפסיק בתפלתו לענות שלום לשר (ברכות לב:), שלא היתה סכנה ודאית, וחשב שקרוב לוודאי יוכל לפייסו בדברים. וכ"כ המג"א א"ח (ר"ס קד). ומ"ש הגרש"ק בחכמת שלמה שם דבריו תמוהים. וע' בשו"ת שם אריה (חיו"ד סי' כז, דל"ט ע"ב) בד"ה ויש. ובשו"ת בית שערים (חיו"ד ס"ס שנה). ע"ש. ואכמ"ל. ומ"מ נראה דדוקא בספק רחוק, אבל בספק שקול לא יתכן להחמיר ע"ע. והתם גבי ר"ע הו"ל כספק ספיקא שמא לא יסתכן במה שנשאר מן המים, ושמא יביאו לו מים אחרים. וכן מתבאר בשו"ת האלף לך שלמה (סי' שנא) דבדרבנן אפי' בחשש סכנה אינו רשאי להחמיר ע"ע. משא"כ בדאו'. וי"ל ע"ד כיעו"ש. ואין להקשות מדקי"ל ביומא (פה) דל"מ ס"ס בפקו"נ, ואפי' ספק הוא שם או לא, וספק חי ספק מת, ספק עכו"ם ספק ישראל, מפקחים עליו הגל. וכן אמרו שם אליבא דשמואל שלא הלכו בפקו"נ אחר הרוב, דלאו כללא הוא, שהרי נחש כרוך על עקבו לא יפסיק, וכ' הרמב"ם משום שע"פ הרוב אינו ממית. וכ' הרש"ש (ברכות לג) דבכה"ג אולי בפקו"נ אחר הרוב והביא עוד כיו"ב. ע"ש. וע' ביבמות (יב:): ג' נשים משמשות במוך, קטנה שמא תתעבר ותמות, מעוברת שמא תעשה עוברה סנדל, מניקה שמא תגמול בנה וימות, דברי ר"מ, וחכ"א אחת זו ואחת זו משמשת כדרכה והולכת ומן השמים ירחמו שנא' שומר פתאים ה', ופרש"י משמשות במוך, מותרות לתת מוך במקום תשמיש כשהן משמשות וכו'. והק' הריטב"א שם, שא"כ אמאי חכמים אוסרים, כיון דאיכא סכנה כלל היאך מכניסות עצמן לסכנה משום שומר פתאים ה'. וכן הקשה בשטמ"ק (כתובות לט) בשם הרא"ה, דא"כ מ"ט דרבנן כיון דמסתכני. וכתב בשו"ת תורת חסד מלובלין (חאה"ע סי' מד אותיות ב - ג), שבאמת אף להאו' דרשאי להחמיר על עצמו ויהרג ואל יעבור בשאר מצות, מ"מ אם העכו"ם מתכוין להנאת עצמו ולא להעבירו על דת אסור להחמיר לכ"ע, וכמבואר בש"ע (סי' קנז). וע"כ דסכנה זו אינה דומה לשאר סכנות דעלמא וכו'. שי"ל דאזלו לטעמייהו בכ"מ דלר"מ חיישי' למיעוטא שמסתכנות, ולרבנן לא חיישי' למיעוטא. וכיו"ב ביבמות (עב) האידנא דדשי בה רבים שומר פתאים ה'. וכיו"ב תי' בשו"ת משיבת נפש (סי' יח) וכו'. עכת"ד. וה"ז כמבואר לעיל דבספק שקול אינו רשאי להחמיר על עצמו. וע' בב"ק (פ) מעשה בחסיד אחד שהיה גונח מלבו ושאלו לרופאים וא"ל אין לו תקנה עד שינק חלב רותח וכו' ולא מצאו בו אלא אותו עון וכו'. וע' במאירי שם. ובמ"ש בשיורי קרבן בירוש' סוטה (פ"ט ה"ז) ד"ה אלא. וי"ל ע"ד. וע' בשו"ת תורת רפאל (סי' לח) ובמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ד (חחו"מ סי' ו אות ה). ואכמ"ל יותר. ועוד חזון למועד.

ילקוט יוסף כיבוד אב ואם פרק ו הערה ח

אם יש דין יהרג ואל יעבור בהלבנת פני חברו

בסוטה (י), ולא נקט אלא עבירות המפורשות. ע"כ. ומשמע דסבירא להו להתוס' דאין הכי נמי עבירת הלבנת פנים היא בכלל העבירות שיהרג ואל יעבור. וכן משמע מדברי רבינו יונה בשערי תשובה (שער ג' סימן קלט) שכתב וז"ל: והנה אבק רציחה הוא הלבנת פנים, כי פניו יחווירו ונס מראה האודם, ודומה לרציחה, ולכן אמרו רז"ל, לעולם יפיל אדם עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים. ולא אמרו כן בשאר עבירות חמורות, וכן דימו אבק הרציחה אל הרציחה, וכמו שאמרו יהרג ואל ירצח. ולמדו זאת מתמר וכו'. ע"כ. ומבואר שגם הוא הבין שהדברים הם כפשוטם, והלבנת פנים היא בכלל

וכן כמה שכתבנו לחקור במה שאמרו בכתובות (סו:), ובברכות (מג:) נוח לו לאדם שיפיל עצמו בכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים, אם הוא לדינא דיפיל עצמו בכבשן האש ממש, ולא ילבין פני חברו ברבים, או שילבין פני חברו ברבים ואל יהרג. ולכאורה כיון שהלבנת פנים היא בכלל רציחה, גם בזה נימא דין יהרג ואל יעבור, ומה שאמרו בכתובות (יט.) אין לך שום מצוה העומדת בפני פיקוח נפש אלא עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, כלול בזה הלבנת פנים, ולא מנו זאת בהדיא מפני שאין הדבר מפורש בתורה כמו עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים. וכמו שכתבו כן התוס' ²

---

² כ"כ בעין יצחק חלק א עמ' קנג

לעני אחד שהיה שכנו, וכשהדגיש פעם אחת שהעני היה מחזר לידע מי הוא הנותן, ברח לו כדי שלא יתבייש ממנו, "ודרך הערה" אמרו נוח לו לאדם להפיל עצמו בכבשן האש וכו'. ע"כ.

ועיין בשו"ת מנחת שלמה חלק א' (סימן ד) שהביא דברי התוס' בסוטה הנ"ל דהלבנת פנים היא בכלל העבירות שאמרו עליהם יהרג ואל יעבור, ואף שהמאירי כתב דרך צחות, וכנראה סובר שהן דברי אגדה ואין למדין מן האגדה, וומצינו כעין זה בשלהי מסכת ב"ק דאמר רבי יוחנן כל הגוזל את חברו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו. ואפילו הכי מותר להציל עצמו בממונם של אחרים ואין רואין אותו כהורג את הרבים להצלת נפשו. אולם דבריו הם דלא כדעת התוס' בסוטה. ע"ש. וראיתי בספר אורחות החיים והשלום (עמוד ע"ד) שכתב לפרש בדברי המאירי, דאין הכרח שסובר דלא כשיטת התוס' ורבינו יונה הנ"ל, ומה שכתב על דרך הערה, או על דרך צחות, מצינו בכמה מקומות שהמאירי משתמש בלשון זו אפילו שיש בו הכרח, וכגון בסוטה שם שאמרו, חמשה נבראו מעין דוגמא שלמעלה וכו', והוא דבר שהיה, וכן על דרך הערה אמרו מפני מה נענש אסא וכו', ושם נענש, והוא דבר הכרח, וממילא אפוזי פלוגתא לא מפשינן, ובפרט דכבר מוסכם הוא בפוסקים כנ"ל, שלא יכול להחמיר במקום שאין בו יהרג ואל יעבור. גם בשו"ת אדרת תפארת חלק ב' (סימן לו) דחק בדברי המאירי כיעו"ש.

אולם במחילה אין דבריהם נכונים, דמה שמצינו בלשון המאירי דרך הערה, והוא דבר שהיה, זהו דוקא בעניני אגדה, אבל אילו הוה סבירא ליה להמאירי שהדין הוא שצריך ליהרג ולא להלבין פני חברו ברבים, לא היה כותב בלשון דרך הערה או דרך צחות, כי אין ענין שבאגדה על מה שהיה. ובפרט שהמאירי חזר על הדברים בכמה מקומות, ולמה להידחק בדברי המאירי ולהוציאם מדי פשוטם בחנם.

ועיין בתורה תמימה (בראשית לח, טו) שכתב, דלולי דברי התוס' היה נראה דלא שייך לחשוב זה בין אלה הדברים שיהרג ואל יעבור, דהלשון נוח משמע שאינו מעצם הדין, רק מדרך המדות והמוסר האנושי, ומי שאינו עושה כן אינו נקרא רשע, רק שאינו בעל מדות נכונות, מה שאין כן אלה השלשה דברים שיהרג ואל יעבור עליהם הם מן הדין ממש, והעובר עליהם הוא רשע גמור כעובר על עיקרי

עבירות שיהרג ואל יעבור. וכן מבואר עוד מדבריו בפירוש המשניות למסכת אבות (ג, יא) וז"ל: המלבין פני חברו ברבים זהו מתולדת הדברים שיהרג בהם ולא יעבור, והאבות הם שלשה, עבודה זרה, גלוי עריות, שפיכות דמים, תולדת עבודה זרה וכו', ותולדת שפיכות דמים המלבין פני חברו ברבים, שדמו בורח מפני הבושת, וכדאמרינן חזינן דאזיל סומקא ואתא חיורא, ועל זה אין לו חלק לעולם הבא. ע"כ. והובאו חלק מהדברים בשו"ת יביע אומר חלק ו' (חלק יורה דעה סימן יג) וכתב שם, שכן פסק הפרי חדש במים חיים על הרמב"ם (פרק ה' מהלכות יסודי התורה הלכה ב'), וכן כתב בשו"ת בנין ציון (סימן קעאיקעב), דג' עבירות הן, עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, יהרג ואל יעבור, ואחר דקיימא לן המלבין פני חברו כאילו שופך דמים, אם כן לכאורה גם בזה יהרג ואל יעבור.

אולם מדברי המאירי בכמה מקומות משמע לפוס ריהטא שאין זה ממש כשפיכות דמים. וכתב כן בה' מקומות:

א. וז"ל בחידושי לסוטה (י:): לעולם יזהר אדם שלא להלבין פני חברו ברבים, "דרך הערה" אמרו, נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים, מנלן מתמר, שנא' היא מוצאת. ע"כ. ולשון "דרך הערה" משמע שאינו ממש כרציחה, אלא כאילו שופך דמים.

ב. וכן משמע עוד מדבריו בברכות (גג.) שכתב וזה לשונו: לעולם יזהר אדם שלא ילבין פני חברו ברבים, "דרך צחות" אמרו נוח לו לאדם שיפיל עצמו בכבשן האש וכו'. ע"ש.

ג. גם בחידושי לסנהדרין (יא.) מבואר כן, שכתב שם: מדרכי המוסר שלא יבייש אדם את פני חברו ברבים, וכשהוא צריך להוכיח ברבים יוכיח דרך כלל ולא דרך פרט, ודרך סלסול אם הוא מוכיח על דבר שצריך תיקון לשעתו עד שיודע מתוך כך וכו'. ע"כ.

ד. וכן משמע עוד מדבריו בסנהדרין (צב.) שכתב וז"ל: אמר רבי אליעזר כל המחליף בדיבורו כאילו עובד עבודה זרה, ולעולם יהא אדם בעל מידות, ומשאו ומתנו בנחת, ודיבורו קיים, והן שלו צדק, "דרך הערה" אמרו כל המחליף בדיבורו כאילו עובד עבודה זרה.

ה. וכן מבואר עוד מדבריו בכתובות (סו:) ד"ה הצוקה, גבי מר עוקבא שהיה נותן בכל יום סלע

דקה לא מעלין ולא מורידין. ע"כ. ואם תימצי לומר דסבירא ליה כרבינו יונה למה כתב שתולדת הרציחה שלא להרוג עכו"ם, דפשיטא דלכולי עלמא אסור למסור נפש עבורו, במכל שכן דלא מעלין, הוה ליה לכתוב שתולדת הרציחה היא הלבנת פנים ונהרגין עליה, אלא על כרחך דסבירא ליה שאין למסור נפש על הלבנת פנים. ע"כ.

אולם אין הכרח כלל מדברי היראים דנימא דפליג על התוס', דאפשר לומר דהיראים תפס דוגמא אחת לתולדה דרוצח, ואין הכי נמי יכל לתפוס חידוש גדול יותר גבי הלבנת פנים. ומדברי הראשונים קשה לדייק ממה שלא תפסו חידוש גדול יותר דנימא "דרך הכרח" שאין בזה איסור רציחה. שוב ראיתי מ"ש בזה מרן אאמו"ר במאור ישראל (פסחים נה:).

דעת הרמב"ם אם יש דין יהרג ואל יעבור בהלבנת פנים

ולכאורה מדברי הרמב"ם (פרק ג' מהלכות תשובה הלכה י"ד) יש לדייק דסבירא ליה שלא כדעת התוס' הנ"ל, שכתב, כל אחד מעשרים וארבע אנשים אלו שמנינו, אף על פי שהן מישראל, אין להם חלק לעולם הבא. ויש עבירות קלות מאלו, ואף על פי כן אמרו חכמים שהרגיל בהם אין לו חלק לעולם הבא, וכדאי הן להתרחק מהן, ואלו הן: המכנה שם לחבירו וכו', והמלכין פני חבירו ברבים וכו'. ע"כ. ועיין בלחם משנה שם שכתב, דאף על פי דלגבי קטלא פוסק הרמב"ם, המתכוין להרוג את זה והרג את זה, פטור ממיתת בית דין. מכל מקום הוא אינו מדמה בושח לקטלא. ע"כ. ומשמע שהרמב"ם לא מחשיב בושח לרציחה ממש, ולכן מתכוין לבייש קטן ובייש את הגדול, נותן לגדול דמי בושחו של קטן. וממילא לדעת הרמב"ם כל מה שאמרו בחומר הלבנת פנים היינו לחומר האיסור, אבל לא שכך הדין שיהרג ואל יעבור. ויש עוד לדון בזה. ונראה בליקוטי תורה מהאדמו"ר הק' מחב"ד, בד"ה שובה ישראל.

ליזהר שלא לבייש את חבירו ברבים, בין קטן בין גדול, ולא יקרא לו בשם שהוא בוש ממנו, ולא יספר לפניו דבר שהוא בוש ממנו, במה דברים אמורים בדברים שבין אדם לחבירו, אבל בדברי שמים אם לא חזר בסתר מכלימין אותו ברבים ומפרסמין חטאו ומחרפין אותו בפניו ומבזין ומקללין אותו עד שיחזור למוטב, כמו שעשו כל הנביאים בישראל. ע"כ.

והנה עס כל מה שהזהיר בענין הלבנת פנים, לא כתב מה שאמרו חז"ל נוח לו לאדם שיפיל עצמו בכבשן האש וכו', ומשמע דסבירא ליה שהוא על דרך המוסר, ואינו חיוב מהדין להפיל עצמו בכבשן האש. וז"ל הרמב"ם (פרק ה' מהלכות יסודי התורה הלכה ו'): כענין שאמרו באונסין כך אמרו בחלאים, כיצד מי שחלה ונטה למות ואמרו הרופאים שרפואתו בדבר פלוני מאיסורין שבתורה, עושין. ומתרפאין בכל איסורין שבתורה במקום סכנה חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים, שאפילו במקום סכנה אין מתרפאין בהם. ובהלכה ט' שם כתב עוד: מי שנתן עינו באשה וחלה ונטה למות ואמרו הרופאים שאין לו רפואה עד שתבעל לו, ימות ואל תבעל לו, אפילו היתה פנויה. ואפילו לדבר עמה מאחורי הגדר אין מורין לו בכך, וימות ולא יורו לדבר עמה מאחורי הגדר, שלא יהיו בנות ישראל הפקר, ויבואו בדברים אלו לפרוץ עריות. ע"כ. והנה הרמב"ם ביאר דנהרגין לא רק על איסור עריות, אלא גם על אביזרייהו דגילוי עריות. ואי נימא דס"ל להרמב"ם דהלבנת פנים היא בכלל אביזרייהו דשפיכות דמים ממש, ויהרג ואל יעבור, למה לא הזכיר דין הלבנת פנים כדרך שפירש באביזרייהו דגילוי עריות. ומשמע דס"ל שאין מהדין אלא דרך מוסר.

ובספר שערי קידוש ה' (עמוד קסז) כתב, שכפי הנראה מקור דברי הרמב"ם משום דאצל תמר לא אנסוה להלבין את פניו של יהודה, והיא מנעה עצמה ולא

וכפי הנראה מטעם זה הרמב"ם בחיבורו השמיט המאמר הנז' "נוח לו לאדם שיפיל עצמו בכבשן האש וכו'", ואמנם מצינו שכתב איסור זה להלבין פני חבירו, אבל לא כתב הלשון "שיפיל עצמו בכבשן האש". וז"ל בהלכות דעות (פרק ו' הלכה דח): הרואה את חבירו שתטא או שהלך בדרך לא טובה, מצוה להחזירו למוטב ולהודיעו שהוא חוטא על עצמו במעשיו הרעים, שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך. המוכיח את חבירו תחילה לא ידבר לו קשות עד שיכלימנו, שנאמר ולא תשא עליו חטא. וכך אמרו חכמים (ערכין טז: טועד קטן טז:). יכול אתה מוכיחו ופניו משתנות, תלמוד לומר ולא תשא עליו חטא. מכאן שאסור לאדם להכלים את ישראל, וכל שכן ברבים. אף על פי שהמכלים את חבירו אינו לוקה עליו, עוון גדול הוא, אמרו חכמים המלכין פני חבירו אין לו חלק לעולם הבא, לפיכך אדם צריך

הלבינה את פניו, והיתה מוכנה למסור את נפשה לך, משום שהרי אמרו בפסחים (פג.) בכל מתרפאין חוץ מעבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ותמר לא רצתה להתרפאות בהלבנת פנים לפי שאין זו רפואה מעלייתא, ועדיף שלא להתרפאות מאשר להתרפא מהלבנת פנים, אף שמעיקר הדין מותר. והוי כמו מי שרוצה להתרפאות על ידי קוסמים ומכשפים דאף למי שמתיר להתרפאות מהם, מכל מקום מודה דאין חיוב להתרפאות מהם, לפי שאין זו רפואה מעלייתא, ובזה עדיף שיבטח בה'. ואם כן הוא הדין דסבירא ליה להרמב"ם במה שאמר רבי יוחנן נוח לו לאדם שיפיל עצמו בכבשן האש וכו' דהיינו שאין זו רפואה מעלייתא, אף שמעיקר הדין מותר. ולכן הרמב"ם לא פסק זה להלכה, משום דסבירא ליה דמעיקר הדין מותר. ע"ש. אלא שצ"ב דאם תמר היתה אומרת שנתעברה מיהודה, לא היו מוציאים אותה להישרף, וזו היתה רפואה מעלייתא לצורך הענין. וראה עוד בזה להלן.

שוב ראיתי לידידי הרה"ג ר' דוד ברדא שליט"א בשו"ת רביד הזהב חלק א' (עמוד רנב) שציין למ"ש הגאון רבי משה כלפון הכהן בספרו ברית אבות חלק ב' (עמוד קסו) שדקדק כן מדברי הרמב"ם הנ"ל בהלכות תשובה, שלא כתב דחשיב כשופך דמים. וגם בבבאור נחל אשכול על ספק האשכול חלק ב' (עמוד קיח) כתב, דהרמב"ם השמיט דין זה מההלכה, כיון שתמר מרוב חסידותה מסרה נפשה כדי שלא להכלים את יהודה, אבל ישראל שכתוב בהם וחי בהם ולא שימות בהם, יכלים חבירו ואל יהרג. שאם לא תאמר כן איך כתב הרמב"ם בהלכות דעות, דמה שאמרו הכלים את חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא, היינו דוקא בדברים שבין אדם לחבירו אבל בדברי שמים אם לא חזר בסתר מכלים אותו וכו', ואם יעלה על דעתך שהכלמת חבירו הרי היא כשפיכות דמים ממש, איך מותר להכלים ברבים מי שעובר עבירה אחת, הרי אנו הורגים אותו. אלא ודאי שדרך מוסר וגומא בעלמא אמרו כן, וישראל שמצווה על וחי בהם ולא שימות בהם אסור לו לעשות כן, שאין אנו הולכים אחר חוקי המוסר שנחקקו בלבבנו אלא על פי התורה המסורה לנו. ומ"ט הוצרך לומר נוח לו לאדם שיפיל עצמו ללמדנו בזה גודל עון ההכלמה ברבים, ושצריך אדם לסבול יסודין והפסד ממון לבלתי הכלם פני חבירו. אך את נפשו ישמור שאין צריך למסור נפש על זה. ע"כ.

אלא דמה שכתב גבי תמר שהחמירה על עצמה, כבר כתבו באחרונים לדחות זאת, דאי נימא דאין זה בכלל יהרג ואל יעבור, לא היתה רשאית להחמיר על עצמה וליהרג, לשיטת הרמב"ם. ועוד שתמר היתה מעוברת והיו ברחמה תאומים, פרץ וזרת, ואם כן לכאורה היאך החמירה על עצמה ולא חששה למות ב' בניה, ע"כ צריך לומר, דכיון שכך הוא הדין ליהרג ואל יעבור היא צריכה לעשות מה שהתורה מצווה עליה, ומה בכך שגם הבנים שברחמה ימותו. אך אי נימא דהחמירה על עצמה ולא מצד הדין עשתה כן, קשה דהיאך לא חששה למות ב' בניה, והיאך היתה רשאית להחמיר כלפי ב' בניה. [ואמרו עוד בנמרא שם, שיצאה בת קול ואמרה שבזה שיהודה הודה ולא בוש, הציל שלושה נפשות]. ועיין משך חכמה על התורה שם. ויש שרצו לומר דבגמ' מה שהביאו ילפותא מתמר, היינו אסמכתא בעלמא, כי אין למדים מתמר שיש לה דין בני נח. אך יש שדחו זאת, שהרי תמר היתה בתו של שם בן נח, ולא היה לה דין של בן נח. ועיין להרמב"ן (בפרשת אמרו) גבי מגדף, שכתב, שהיה לו דין ישראל, שמומן שבא אברהם אבינו בברית בין הביתרים היה לו דין ישראל. והביא ראיה ממה שאמרו בעשו, ודלמא ישראל מומר שאני. ע"ש. הרי אפילו עשו היה נדון כישראל לשיטה זו [דסבירא ליה דרק בני יעקב נחשבים כבני ישראל], ואם כן כל שכן נשי האבות ובניהם, שהרי כולם נקראו בני ובנות אברהם שהוא אב לגרים, דכתיב כי אב המון גוים נתתיך. ועוד אי ס"ד דהאבות היה להם דין ישראל אבל נשיהם לא, היאך בניהם מתייחסים אחריהם, שהרי ולד נכרית כמותה, ואם כן בודאי גם תמר שהיתה גיורת ואשת בני יהודה, שהרי על זה היתה נידונת למיתה, היתה כבני יעקב לדין ישראל. וכמו שביאר זאת בשו"ת בני ציון (חלק א' סימן קעט).

ויש שכתבו שאין זה דין גמור להפיל עצמו לכבשן האש שלא להלבין פני חבירו, שהרי הגמרא למדה זאת מתמר, ולכאורה אלו דברי אנדה, וכבר אמרו בירושלמי (פרק ב' דפאה), דאין למדין הלכה מן האגדות, וכן הוא בתוס' יום טוב (ברכות פרק ה.) אך כבר הסביר הפרי חדש במים חיים, שהוא דוקא כשיש לזה סתירה מהגמ', הא לאו הכי אין הכי נמי למדין הלכה מן האגדות, כי למה לא נסמוך על דברי המדרש. וכן כתב ביד מלאכי בשם הרדב"ז וכנסת הגדולה ולחם יהודה. וכן כתבו הגאון רבי

נראה דסבירא להו דלא נאמר זה להלכה. ע"ש. נראה מה שדקדקו בדבריו בקובץ תורת האדם הג"ל, ובספר אדרת תפארת הג"ל. ומה שמצינו בכתובות (סו) על מר עוקבא שנכנס לתוך תנור עד שנכוו רגליו, היינו מפני שידע שאין החום בתנור כל כך שיגרסם לו ח"ו סכנת נפשות, ולכן היה רשאי להחמיר על עצמו שלא יעליב את העני, ונהג סלסול בעצמו להחמיר גם באופן שהעני הביא הבושה על עצמו. אלא שיש לדחות, כיון שבגמ' אמרו נוח לו לאדם וכו', ואחר כך הביאו המעשה של מר עוקבא, משמע, שהגמרא הביאה זאת בהקשר לזה שאמרו נוח לו לאדם שיפיל עצמו וכו'. ומשמע דדינא הוא, ולא חומרא קעביד. ומה שלא אמרו בגמרא שהשליך עצמו לכבשן האש ממש, היינו, כי אין העיקר באש הכבשן, אלא הענין הוא שלא יבוא לידי הלבנת פנים ברבים. ואם יש אפשרות לא להלבין ע"י שישליך עצמו לא לאש ממש אלא למקום אחר, אין הכי נמי כך עליו לעשות, ואז אין לו להחמיר על עצמו. ועיין בפירוש בעל הטורים עה"ת (פר' וישב פרק לח פסוק כד) שהביא בשם רבי יהודה החסיד, שיהודה לא דן אותה לשריפה ממש, אלא רק ששרפו לה רשעם בין פניה לסימן שהיא זונה, ולפ"ז מה שאמרו בגמ' נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש, לא לענין שריפה ממש אלא שיעשו לו כווייה בלבד.

עקיבא איגר, ומרן החיד"א, ודלא כמו שכתב בתוס' יום טוב הנז' דבכל גזונא אין למדין הלכה מן האגדה. וכן כתב בקול הרמ"ז שם. שהרי ר"ת פסק שאין לאכול בין מנחה למעריב בשבת מטעם הנזכר במדרש. וכמה דינים למדו הפוסקים ממדרש זוהר. ולפי זה יפה כתבו התוס' ללמוד מתמר דמשום הלבנת פנים יהרג ואל יעבור. וכמו שכתב בן בשו"ת בנין ציון הג"ל. ושם העיר ממה שכתבו התוס' בריש מגילה דאסתר לא מסרה עצמה למות בעת שנמסרה לאחשורוש, כיון דאסתר קרקע עולם היא. וגם מבייש את חבריו אינו עושה מעשה למאן דאמר עקימת שפתיו לא הוא מעשה. אך בנידון דידן נראה שאין הדבר תלוי בעושה מעשה, אלא אפילו אם נשאר בשב ואל תעשה כמו אצל אסתר נמי חייב למסור עצמו להריגה, שהרי בודאי שיהיה אסור לומר לעבודה זרה אלי אתה, ויהרג ואל יעבור על זה אף שאינו אלא מדבר. שכך היא העבירה בעקימת שפתיו. וכך גבי הלבנת פנים. נמצא דנקט בפשיטות לדינא כד' התוס' דגם גבי הלבנת פנים אמרינן יהרג ואל יעבור. והראוני שבספר פסקי תשובה (סימן עד בהעדה) הביא מחלוקת זו, שדעת התוס' ורבינו יונה דמה שנאמר בחז"ל הג"ל הוא הלכה פסוקה, וכן נראה דעת החינוך (מצוה רמ), ואולם מדברי המאירי בסוטה, והרמב"ם (פ"ז מהלכות דעות ה"ח)

[שו"ת בנין אב](#) (הרב אליהו בקשי דורון) חלק ו סימן עז

[מנחת אשר](#) בראשית סימן נג

[שו"ת בני בנימ](#) חלק א סימן מא

אזהרת חכמים שהאשה היוצאת מתקלקלת, וגם דברי הכתוב יש לפרש כן. שכיון שהמציאות כן ממילא כבודה של אשה היא פנימה כדי שלא תתבוה ביציאתה שהלא אם תכשל אין לה גנאי יותר מזה. ועל דרך הרמב"ם שדברנו בה אפשר שחינניות שלה כשלעצמה היא כשנשארת בבית, אבל שוב מדובר ביציאות שלא לתועלת ולא באשה היוצאת לפעול ולהגשים שהזכרתי בהספר.

ואם ימצא כבודו מאמר באיזה אחרון שנדמה שהוא סתירה לזה, לע"ד אין למהר להבהל אם לא שמתחסס לנושא במפורש. והנה חדושי חתם סופר

למסכת שבת אינם בידי אבל לפי מה שהעתיק כבודו מדבריו לא נראית קושיא, כי מאחר שאין רגילות לנשים לצאת שוב לא חייבו אותן חכמים בנר חנוכה. וגם שו"ת משפטי עוזיאל לחושן משפט אינם בידי, ואולם גם בזה אף לפי מה שבארתי שבכשרונות האשה להיות יוצאת כמו האישה, עדיין בדרך כלל טבעה להיות רוצה להשאר בבית לגדל המשפחה אף שאינה מוגבלת בהכי, ולכן אין סתירה משם.

יהודה הרצל הנקין
רב אזורי

סימן מא

הלבנת פנים האם ביהרג ואל יעבור

כ"ה, מ' אייר תשל"ח
לרב של ישוב אחד

בספר היראה גרס כגרסה שלנו. הרי ארבעה ראשונים ולא אחד.

ולא מצאנו מפורש בראשונים שהלבנת פנים תהא ביהרג ואל יעבור אלא ברבנו יונה במסכת אבות ובשערי תשובה וכן בספר אהל מועד שהיה בן עירו של רבנו יונה לאחר ב' דורות, כשער ראשית חכמה דרך שלישי נתיב ג'. אבל דברי התוספות במסכת סוטה שם בדבור המתחיל נוח לו לאדם אינם מפורשים, ושלא כמו שפשוט לכבודו שדעתם היא שהלבנת פנים היא ביהרג ואל יעבור, ועיין בספר מרומי שדה שם שכתב שהתוספות לטעמייהו בע"ז דף כ"ז עמוד ב' שבאביזרייהו דהני תלתא אין הדין כן עכ"ל שהנצי"ב פרש שלדעת התוספות אינה ביהרג ואל יעבור. וכן פרש בספר משנת אברהם על ספר חסידים סימן תקע"ו בלי לראות את הנצי"ב, והביא ראיה ממסכת ערכין דף ט"ז עמוד א' בתוספות דבור המתחיל הא דלא אהני מעשיו שכתבו ועוד יש מפרש דהאי דמשני הש"ס הא דמהני מעשיו הא דלא מהני מעשיו כגון שלא הרג ממש אלא שהלבין פני חברו ברבים דקיימא לן כל המלבין פני חברו ברבים כאילו שופך דמים ועל זה בגדי כהונה מכפרים וכן בגלוי עויות ממש אהני מעשיו ולא אהני מעשיו זהו

ועתה לענין האחר שכבודו כתב שהלבנת פנים היא ביהרג ואל יעבור, והביא מאמר הגמרא נוח לו לאדם שיפיל את עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים עכ"ל שבמסכת סוטה דף י' עמוד ב' וכמה מקומות, והביא שהמאירי כתב שהוא רק דרך הערה ועיין במאירי במסכת ברכות דף מ"ג שכתב שהוא דרך צחות, וכבודו כתב שמלבד המאירי פרשו כל רבותינו הראשונים והאחרונים את הגמרא כפשוטה עכ"ל, וראה כן במאמר הגרש"ז אויערבך שליט"א במוריה שנה ג' חוברת ג"ד וכנס תורה שבעל פה כרך י"ד. אבל אלה דברים שאינם, כי מלבד המאירי גם בספר החינוך מצוה ר"מ כתב שמאמר הגמרא הוא רק דרך אזהרה כמו שכתבתי לכבודו, ור"י החסיד מובא בבעל הטורים על התורה פרש שהוציאו תמר לעשות רושם בפניה ולא לשרפה, ובספר מגורת המאור נר ב' כלל ה' חלק שני כתב שטוב לו ליהרג וכו' עכ"ל שהוא לשון עצה טובה ורשות ולא חובה וכלשון הגמרא בד' מקומות נוח לו לאדם וכו' עכ"ל, שלא כגרסת רבנו יונה בשערי תשובה שער ג' סימן קל"ט לעולם יפיל וכו' ואמנם

פנים אינה מפורשת בתורה ולא נקט אלא עבירות המפורשות עכ"ל, ומתדייקים דבריהם שפיר.

והנה כבודו בקט שאבאר לו מה שכתבתי שאף על פי שהרמ"א ביורה דעה סימן קנ"ו סעיף א' פסק שבאביווייהו של ג' עבירות יהרג ואל יעבור, מכל מקום יודה בהלבנת פנים. והוא דבר פשוט שהלבנת פנים אינה כשפיכת דמים ממש, שאם לא כן לא היה מותר להלבין פני עבריין ברבים ועיין ברמב"ם בהלכות דעות פרק ו' הלכה ח', וכי מפני שזה לא קבל תוכחה בסתר מותר לשפוך דמו, והראיה מהנביאים שהביא הרמב"ם אפשר לתרצה שבמוכיח ברבים אין הלבנת פנים כמו שנראה בספר חסידים ועיין במשנת אברהם סימן תתתש"ע, או באופן אחר. ואין לאמר שיש מחלוקת ולדעת הרמב"ם שהלבנת פנים אינה ביהרג ואל יעבור וכמו שאכתוב להלן לכן מוכיחים ברבים אבל לדעת רבנו יונה לעולם אסור ברבים, זה אינו, כי בספר היראה גם רבנו יונה העתיק דברי הרמב"ם. ולכן לא תקשה יהודה עצמו איך הודה לתמר והלא הלבין פני עצמו כמו שנראה בתרגום יונתן ואסור לשפוך דמי עצמו, ואולם זה אפשר לתרץ גם לפי מה שאמרו במסכת תענית דף ט"ו עמוד ב' שאינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים. וכן לא תקשה מה שנדחק הגרשז"א שליט"א במאמר במוריה למה אין דנים הבא להלבין פנים כדין רודף ולמה אין מחללים שבת להציל מהלבנת פנים. ומה שאמרו במסכת בבא מציעא דף נ"ח עמוד ב' דאזיל סומקא ואתי חורא עכ"ל הוא סימן בעלמא, שהרי אמרו שם תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק כל המלבין וכו' כאילו שופך דמים אמר ליה שפיר קאמרת דחוינא ליה דאזלא סומקא ואתי חורא עכ"ל, ומאי קאמר והלא פרוש המלים הלבנת פנים הוא שהפנים מתחזרות ומה הוסיף רב נחמן, אלא צריך לאמר שאיסור הלבנת פנים הוא בין בנתחזרו פניו ובין שלא נתחזרו פניו כי תלוי בבושה בלבד ורק רב נחמן הוסיף שלפעמים הפנים מתחזרות ונראה כרציחה, ומזה גלוי מילתא שיש בענין הלבנת פנים מעין ענין רציחה, אבל גם כשלא מתחזרות פניו נחשבת כשפיכת דמים וזהו שאמר חזינא וכו' עכ"ל שהוא ראה מה שאחרים לא ראו שאינו שכיח. ולכן לא תקשה על מה שנראה בפרש"י בתורה ובסמ"ק מצוה ככ"ו ובספר החנוך מצוה ר"מ שהלבנת פנים

דאמרינן [לגבי בניו של עלי] מתוך ששהו קיניהן מעלה עליהם כאילו שכבסו עכ"ל והוא מדברי רבנו גרשום שם עיי"ש, הרי שלדעת התוספות הלבנת פנים אינה כשפיכות דמים ממש וקיל ממנה.

ולפי דברי הנצי"ב וספר משנת אברהם מסולקת קושיית הפרי מגדים על התוספות בספר תיבת גמא חקירה ה', שהקשה שאם הלבנת פנים היא ביהרג ואל יעבור אדרבה היתה לגמרא למנותה עם ג' עבירות אף על פי שאינה מפורשת בתורה ולאשמעינן רבותא ספי. ובאנציקלופדיה תלמודית בערך אביווייהו לא ראו דברי הנצי"ב במרומי שדה ובהעמק שאלה שאילתא מ"ב אות ד' ולכן סתמו כספר אהלי יעקב שגם התוספות סוברים שבאביווייהו יהרג ואל יעבור. ושם בערך הלבנת פנים כתבו שלדעת התוספות אין להלבנת פנים מקור מן התורה, וזה בדאי אינו מסתבר, שהלא במסכת ערכין דף ט"ו עמוד ב' נלמד בבבביתא איסור הלבנת פנים מלא תשא עליו חטא, ואף על פי שבשערי תשובה שער שלישי סימן ע"ב פרש הפסוק לענין אחר עיי"ש יש לאמר כמו שכתב הרמב"ם בספר המצוות לא תעשה ש"ג שפשטות הפסוק היא בענין אחר מאשר למדו בבבביתא ומכל מקום גם הרמב"ם מנה הלבנת פנים מהפסוק לא תשא עליו חטא במנין המצוות. ולע"ד מה שכתבו התוספות שעבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה עכ"ל פרושו שמן התורה לא היינו יודעים חומרה שלה אלא חכמים הם שאמרו נוח לו לאדם וכו', וממילא אינה נכללת בג' הדברים שחומרם נלמדת מקרא או מסברא של מאי חוית, כי בהלבנת פנים אינה כן ואדרבה הסברה היא להפך שילבין פני חברו לשעה ולא יהרג לעולמים וכמו שהקשו האחרונים ועיין בספר עינים למשפט למסכת ברכות דף מ"ג עמוד ב'. דעת התוספות היא כדעת ספר מגורת המאור שמה שאמרו נוח לו לאדם וכו' עכ"ל הוא עצה טובה, והתוספות לשיטתם במסכת עבודה זרה דף כ"ו עמוד ב' בדבור המתחיל יכול שכתבו שבכל המצוות רשאי אדם להחמיר על עצמו ליהרג ולא לעבור, ולכן בהלבנת פנים הוסיפו חז"ל שנוח לו לעשות כן ולא רק רשאי, ועל זה תרצו התוספות במסכת סוטה דהא דלא חשיב ליה בהדי ג' עבירות וכו' עכ"ל להיות בין אלה שחייב למסור נפשו עליהן ואינו רשאי בלבד, הטעם הוא משום שחומרת הלבנת

שאיין כן הלבנת פנים שאינה סייג לשפיכות דמים אלא חכמים הפליגו בחומרותה. לדמות הלבנת פנים לשפיכות דמים. וכן הפליגו בכמה דברים ולדוגמה במסכת פסחים דף ק"ח עמוד א' כל המבזה את המועדות כאילו עובד עבודה זרה עכ"ל ואף הוא בין אלה שאיין להם חלק לעולם הבא במסכת אבות פרק ג', ולא נמצא מי שיסבור שחלול חול המועד הוא תולדת עבודה זרה וביהרג ואל יעבור, ולע"ד הטעם הוא כמו שכתבתי שכיון שאינו גדר. וסייג אלא השוואה בלבד אינו גדרון כאביורא.

ולבד משיטת התוספות, הנה הרמב"ם והאשכול והסמ"ג והסמ"ק והכלבו ורובנו ירחם והטור השמיטו ענין הלבנת פנים אצל יהרג ואל יעבור וכן הר"ף והרא"ש ואחרים והשלחן ערוך והרמ"א, ולכן כבודו אינו צריך לפנים שאיין להורות יהרג ואל יעבור בהלבנת פנים וכמו שכתבתי לו בקצרה. ואיין להתאזר בשו"ת בנין ציון סימן קע"ב שפסק שהיא ביהרג ואל יעבור, כי כל דבריו שם הם לפי פרוש הפרי חדש בדעת התוספות ואינם מוכרחים כאמור למעלה, וגם לא זכר מחלוקת הראשונים ותימה שלענין אחד הביא מספר החנוך מצוה ר"מ ולא ראה שמשם מחלוקת. וגם איין לתבנות מדברי הפרי חדש בהגהות מים חיים ומספר עבודת המלך שהכניסו יהרג ואל יעבור בהלבנת פנים בדעת הרמב"ם, כי ברמב"ם איין רמז לזה, ונראה שכתבו כן לפי הבנתם בתוספות כדי שלא לעשות מחלוקת ראשונים בין הרמב"ם לבין התוספות ורובנו יונה, אבל כיון שעל כרחך הראשונים חלוקים בזה כמו שכתבנו אם כן אפילו תאמר כפרושים בתוספות איין להכניס כן ברמב"ם, ובפרט שהמאירי וספר החנוך שדרכם ללכת בשיטת הרמב"ם סוברים שאינה ביהרג ואל יעבור. ומשמעות הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ג' היא שאיין להשוות הלבנת פנים לרציחה, שכתב בהלכה ו' ששופך דמים איין לו חלק לעולם הבא וכתב בהלכה י"ד ויש עבירות קלות מאלו ואעפ"כ אמרו חכמים שהרגיל בהם איין לו חלק לעולם הבא ואלו הן זכו והמלבין פניו חברו ברבים עכ"ל, ואם כן לא תהיה הלבנת פנים כשפיכות דמים להיות ביהרג ואל יעבור בכל פעם ופעם כיון שרק ברגיל בהלבנת פנים נאבד מהעולם הבא, כמו שבספר עינים למשפט הקשה כן על הפרי חדש. ומה שיש עוד לבאר בדברי הרמב"ם אכתוב בסוף א"ה.

היא ברבים דוקא וכן משמע לשון הגמרא, ואם תלוי בפנים הלא נחזה אנן אם פניו מתלבנות בין ביחיד בין ברבים, וכמו שלהרמב"ם בספר המצוות ובהלכות דעות ולסמ"ג במצות לא תעשה מצוה ו' האיסור הוא בין ביחיד ובין ברבים וכן נראה בספר היראים מצוה ל"ז ול"ח. ועיין היטב ביראים שהוא מחלק בין המתכוון לבייש חברו ומביישו שאז איין הבדל בין ביחיד בין ברבים לבין המתכוון להוכיחו ולא לביישו שאז אם מוכיחו בסתר לא יתבייש מה שאיין כן אם מוכיחו ברבים גם בלא כוונה לביישו מתבייש, ולכן איין סתירה בדבריו. אלא בודאי הלבנת פנים היא לאו דוקא, וכן בלשון הרמב"ם נוקט לשון בושה והכלמה והלבנת פנים כאחד עיי"ש. ועל כרחך שאיין שפיכות דמים תלויה בחוורון פנים שאם לא כן מאי איריא מלבין פני חברו, הלא המפחיד חברו ומבעיתו יהיה תולדת רציחה וביהרג ואל יעבור לדעת הסוברים כן כי עיקר חוורון פנים בא על ידי הפחד. אלא בודאי איין הלבנת פנים כרציחה ממש אלא חכמים השוו אותה לרציחה, וכמו שכתב כמה פעמים במנורת המאור שהחכמים השוו אותה ודימו אותה לרציחה עיי"ש.

ומכאן חזרה לדברי התוספות שבאמת אינם תלויים במחלוקת ספר אהלי יעקב והנצי"ב האם דעת התוספות היא שבאביוריהו של ג' עבירות יהרג ואל יעבור או לא, כי האחרונים האלה לא נחלקו אלא בלאווים כמו לא תקרב לגבי ערוה ולא ידבק לגבי עבודה זרה שהם לאווים של ג' עבירות מן התורה ורק אינם עיקר האיסור, אבל לאו של לא תשא עליו חטא לביישו אינו לאו של רציחה כלל מן התורה אלא חכמים דימו אותו ובוה כולי עלמא מודו בדעת התוספות שבאביורא כזה אינו ביהרג ואל יעבור, וזהו שכתבו התוספות שעבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה עכ"ל. ומכאן לדעת הרמ"א שפסק כדעת הר"ן שלאווים של ג' עבירות הם ביהרג ואל יעבור, שאינה כוללת לאו של הלבנת פנים שאינה לאו של רציחה מן התורה. אלא מדרבנן. ולע"ד גם הרא"ם בשו"ת סימן נ"ט יודה בזה, שהוא לא כתב שגם באביוריהו של ג' עבירות מדרבנן יהרג ואל יעבור אלא במה שגזרו לשם סייג וגדר כמעשה של אותו שהעלה לבו טינא במסכת סנהדרין דף ע"ה עמוד א' וכן בשו"ת הריב"ש סימן רנ"ה לגבי סתם יינם, שבאלה עשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה, מה

עוד פקפק כבודו במה שכתבתי שמתוך שמפרסם שהלבנת פנים היא ביהרג ואל יעבור יבואו בני הקבוץ לזלול בעיקר יהרג ואל יעבור גם בג' עבירות, ואיני יודע למה פקפק בזה כי בודאי המציאות ב(קבוץ אחד) היא כמו שכתבתי, אלא שאחר כך ראיתי שבתחילה פרסם דבריו ב(מושב אחד) ושם אפשר שאין החשש הזה. ומה שהתאונן על שהמלצתי בענין את הפסוק ורבים הללים הפילה וכתב שגם דעת הגאון בעל שו"ת בנין ציון כדעתו ועליו לא שייך לאמר שלא הגיע להוראה, מה אעשה ואיני מתכתב עם הגאון הר"י אטלינגר ז"ל שכתב דבריו לתלמידי חכמים והרפיסם בספר שאלות ותשובות. ובעיקר הענין אין להעתיק חדש מאחרון בלי לבדוק הדברים ביסודם כמו שכתב בהקדמה לשו"ת רעק"א, בפרט בדבר שאינו מוסכם ולא הובא בשלחן ערוך והוא ענין של איבוד נפשות. ולא מפני שאנחנו גדולים מאף אחד מהם אלא מפני שאנחנו כננס על גבי הענק כמליצת הקדמת ספר שבלי הלקט.

אסיים שיש להזהר בהלבנת פני חברו ביחיד כמו ברבים. למעלה כתבתי שדעת הרמב"ם והסמ"ג והיראים היא שיש איסור תורה בין ביחיד בין ברבים, ולפי זה היה מקום לאמר שכיון שלשון הגמרא בכל מקום הוא שהמלבין פני חברו ברבים אין לו חלק לעולם הבא עכ"ל וכן כאילו שופך דמים ומשמע ברבים דוקא, אם כן אפילו למי שסובר שהלבנת פנים היא כרציחה דוקא מכל מקום אינה איסור תורה המיוחד לשפיכות דמים כיון שכוללת גם בושה ביחיד שאז אינו כשופך דמים, ונפקא מינה לפי פסק הרמ"א כדעת הר"ן שלפני עוור אינו ביהרג ואל יעבור כיון שאינו מיוחד לג' עבירות. אבל אינו מסתבר לע"ד ויותר נראה שלשון רבים אינו דוקא אלא רגילות נקטה הגמרא והוא הדין ביחיד, וכמו שבכלבו סימן ס"ו כתב המבזה חברו והמלבין פניו אף בינו לבין עצמו קשה לו כמות וכל שכן ברבים עכ"ל והוא מבעל הרוקח וברוקח בהלכות תשובה סימן ט"ו הביא לשון הגמרא המלבין פני חברו ברבים כאילו שופך דמים עכ"ל, הרי שברבים לאו דוקא. וכן מבואר בדברי אחד מהסוברים שהלבנת פנים היא ביהרג ואל יעבור שאפילו ביחיד הדין כן, שבספר אהל מועד כתב וג' דברים הן שבהן ותולדותיהם

אפי' שלא בשעת השמד ואפי' בצנעא ואפי' מתכוון הגוי להנאת עצמו יהרג ואל יעבור ואלו הן ע"ז וג"ע וש"ד וכו' תולדות הרציחה הלבנת פנים כמו שלמדנו מתמר עכ"ל ולא הוכיר ברבים, ומדויק מה שכתב הן ותולדותיהם וכו' ואפילו בצנעא עכ"ל שתולדות רציחה שהיא הלבנת פנים היא אפילו בצנעא. ובדברי רבנו יונה בשערי תשובה אין הכרע, כי פתח וסיים בהלבנת פנים ולא כתב ברבים ואילו באמצע דבריו הביא את לשון הגמרא המלבין פני חברו ברבים.

וכיון שברבים הוא לאו דוקא מתורץ מה שלמדו מתמר נוה לו לאדם וכו' ואל ילכין פני חברו ברבים עכ"ל, שמגין גלמד מהפסוק והיא שלחה וגוי לאמר וגוי עכ"ל שהיתה בפני רבים, כיון ששליחים מן הסתם אינם יותר משנים ורש"י פרש שהיה שליח אחד, ואם מפני שהשליח יספר ליהודה בפני רבים הלא אין שליח לדבר עבירה וגם יכלה לבקש שימסור ליהודה ביחידות ואם לא יעשה כבקשתה אין זה אחריותה. ומיהו לפי מה שכתב בספר תיבת גמא שרבים אצל הלבנת פנים הם אפילו בשלושה נחא, ולע"ד משמעות הכתוב היא שהיו שם שלושה שכתוב היא מוצאת וגוי' ומן הסתם הוצאה אינה בפחות משנים והיא שלחה אל חמיה וגוי' שאמרה לעוד אחד, ומכאן ראה לדבריו זולת מה שכתב שהשלושה כוללים גם את האומר עיי"ש.

ועוד ראה שהלבנת פנים אסורה ביחיד כמו ברבים, לפי נוסח אחד בטור חושן משפט סימן ת"כ בשם רב שרירא גאון המבייש את חברו בדברים וכו' עכ"ל בדברים במקום ברבים, וכן היא גרסת הרמב"ם בהלכות חובל ומזיק פרק ג' הלכה ז' אמרו חכמים הראשונים שכל המלבין פני אדם כשר מישראל בדברים אין לו חלק לעולם הבא עכ"ל והועתק בשלחן ערוך שם סעיף ל"ט. ועיין ברמב"ם שם ובהלכה ה' שגרסה זאת מוכרחת ושלא כמקצת כתבי יד שגרסו ברבים. ולע"ד צריך לגרוס בדברים במקום ברבים גם בהלכות דעות, כי זה לשון הגדפס שם, המוכיח את חברו תחלה לא ידבר לו קשות עד שיכלימונו שנאמר ולא תשא עליו חטא, מכאן שאסור לאדם להכלים את ישראל וכל שכן ברבים, אע"פ שהמכלים את חברו אינו ליקה עוון גדול הוא כך אמרו חכמים

המלבין פני חברו ברבים אין לו חלק לעולם הבא, לפיכך צריך אדם להזהר שלא לבייש חברו ברבים בין קטן בין גדול ולא יקרא לו שם שהוא בוש ממנו ולא יספר לפניו דבר שהוא בוש ממנו, במה דברים אמורים וכו' עכ"ל. וקשה שפתח באיסור בושה בין ביחיד וכל שכן ברבים והביא ראיה שהוא עוון גדול רק ברבים, וסיים לפיכך צריך להזהר שלא להכלים חברו ברבים ואטו ביחיד אינו צריך להזהר, אלא כך צריכים לגרוס, אע"פ שהמכלים חברו אינו לוקה עוון גדול הוא וכו' המלבין פני חברו בדברים אין לו חלק לעולם הבא לפיכך צריך אדם להזהר שלא לבייש חברו בדברים עכ"ל וכלשון הלכות חובל ומויק. ומה שכתב הרמב"ם אחר כך שבדברי שמים מוכיחים בפומבי אם לא קבל בצנעא, נראה שכולל עבירות שבין אדם למקום וגם בין אדם לחברו ומתורצת קושית הלחם משנה שם עיי"ש וכן תרץ בספר תיבת גמא, ולע"ד לשון דברי שמים שכתב הרמב"ם הוא לשון מילי דשמיא שאמרו במסכת כתובות דף ק"ה עמוד ב' האי צורבא מרבנן דמרחמינן ליה בני מתא לא משום דמעלי טפי אלא משום דלא מוכח לחו במילי דשמיא עכ"ל וכולל כל המצוות וכן מצינו במסכת ברכות דף ז' עמוד ב' הא במילי דידיה הא במילי דשמיא עכ"ל, ולא הוציא הרמב"ם אלא מילי דידיה שבאלה אסור לבייש חברו לעולם, ואולם בפרוש המשניות בפרק חלק גרס הרמב"ם המלבין פני חברו ברבים וכן הוא במקור הערבי וכן גרס בספר המצוות שהוציא הגר"ח הלר ז"ל, ומכל מקום במשנה תורה נראה שגרס בדברים וכן הדוגמאות שהביא שם שלא יכנה שם לחברו ושלא יספר לפניו מה שבוש בו הם על ידי דבור. ולפי זה אין חילוק בין יחיד לרבים אלא בדברים תליא מילתא, וכן יש לאמר במעשה של תמר ובמאמר רב נחמן.

ויש לדייק איך למדו מתמר שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו וכו' עכ"ל, ועיין במסכת כתובות דף ס"ג עמוד ב' שהנוסח שם הוא מדויק יותר שימסור עצמו לתוך כבשן האש וכו' עכ"ל שמשמע בשב ואל תעשה דוקא וכמעשה של תמר. וקשה לי, שהיא שלחה אל חמיה לאמר למי אשר אלה לו אנכי הרה וגו' עכ"ל והוי כאילו פרשה שמו כיון שהרואים יכירו של מי החותמת, שהיא כחתימת יד כמו שנאמר כמה פעמים במגילת

אסתר ויחתום בטבעת המלך וכן יהודה היה שר וקצין בארץ כמו שכתב הרמב"ן ומן הסתם הכירו חותמתו, ובפשטות לכן גם בקשה תחילה את החותמת והפתילים כערבון כדי שיהיו לה להוכחה אחר כך. וממה שאמרה הכר נא למי החתמת ולמי הפתלים עכ"ל אין להוכיח שרק הוא הכיר אותם ואחרים לא, כי תמר דברה בלשון שאמרו האחים ליעקב הכר נא הכתנת בנך היא אם לא עכ"ל ושם רבים הכירו כתונת יוסף שהיה לבושה בכל מקום. ואדרבה משמעות הכתוב היא שאחרים שפיר הכירו החותמת, שלכן לולא פרש"י אמר יהודה תקח לה פן נהיה לבו עכ"ל שבושה תהיה לו אם תמצא החותמת ביד זונה. וזהו שאמר יהודה צדקה ממני כי על כן לא נתתיה לשלה בני וגו' ולא הוצרך לפרש את העיקר שממנו נתעברה, כי זה כבר היה ידוע מטענת תמר נגדו כבעל החותמת ולכן כשהודה שצדקה הרי הודה שהוא האב. ואם כן היתה תמר צריכה לאמר זכור נא איך הגיעו החותמת והפתילים האלה לאשה אחת ואני אותה האשה, מה שאין כן מה שפרשה שהיא הרה לבעל החותמת שבוה גילתה זהותו בפני הרואים והוא הלבנת פנים, ומה למדו ממנה. ונראה שמפני קושיא זו פרש ברבנו בחיי שלא היו מכירים של מי החותמת, אבל לע"ד אינו כפשוטו.

אבל לפי הגרסה ואל ילבין פני חברו בדברים מתורץ שהקפידה היא בדבורה ולכן לא רצתה לפרש שמו, ואף על פי כן ואין הכי נמי יבינו שמו מתוך החותמת. וגיחא למפרשים שדברה הגמרא בלשון צחות ושלשון יפיל את עצמו לכבשן האש הוא לאו דוקא, שכן למדו מתמר גוה לו לאדם וכו' עכ"ל כיון שהיא עמדה בסכנת שרפה ובכל זאת דקדקה להציל את עצמה באופן העדיף שלא להלבין פנים ולא בחרה בדרך הפשוטה יותר של פרוש שמו, ואולי היתה גם סכנה בדבר שאולי לא יכירו החותמת ועיין מה שאכתוב בסמוך א"ה בשם ספר מגורת המאור. וכן מתורץ המעשה של תמר לפי דעת הרמב"ם בהלכות יסודי התורה פרק ה' הלכה ד' שבשאר איסורים אסור להחמיר על עצמו וליהרג, שבאמת לא התכוונה תמר למסור עצמה. אבל למפרשים שיהרג ואל יעבור הוא בדוקא אינו עולה שפיר, שאם הרואים יכירו החותמת אם כן לא התכוונה ליהרג ומה למדו מתמר.

שכתבתי למעלה שכיון שהראה הסימנים גילה זהותו ואם כן לפי גרסתו בגמרא המלבין פני חברו ברבים וכו' עכ"ל ולא רק בדברים הרי הלבונה פניו, ולכן חילק שאף שיהודה חשב שכל העומדים שם ידעו שהכוונה היא אליו מכל מקום אפשר שלא כולם הכירו חותמתו, וכן תמר יכלה להתנצל בטענה שדמתה שלא יכירו הסימנים, ולכן אף שהיא כוונה לביישו והוי כשופך דמים לא אמרו בה יהרג ואל יעבור. מה שאין כן אילו פרשה שמו שאז היה דבר ברור דיודעים כל השומעים שיהודה עשה דבר חמור, שעל הלבנה כזאת אמרו טוב שתהרג ואל תאמר כן.

ואולם הדוחק מבואר ומנין לבעל ספר מגורת המאור לחלק כן, ולכן לולא מסתפינא להגיה במקום שאין ראיה גראה שבחלק הראשון יש לגרוס אע"פ שהשומע יכול להציל עצמו מן הדבר עכ"ל במקום אע"פ שהאומר יכול, ומדובר במתבייש ולא במבייש, ולא בא לתרץ הקושיא מתמר אלא הקושיא ממסכת ערכין דף ט"ז שהבאתי למעלה לפי פרוש רבנו גרשום שהלבנת פני חברו נקראת דלא אהני מעשיו. והוקשה לספר מגורת המאור שאם כן איך אמרו אצל תמר שטוב ליהרג ולא להלבין פניו, כיון דלא אהני מעשיה ולא מידי קעבידת, ותרץ שבערכין מדובר בהלבנת פנים שהמתבייש יכול להציל את עצמו מן הדברים ולהוכיח צדקתו למרות שבשעת שמעו אזיל סומקא ואתי חורא מפני הבושה, ולכן לא אהני מעשיו של המבייש לעתיד ואינו ביהרג ואל יעבור, מה שאין כן כשאין המתבייש יכול להציל עצמו מן הטענה וכמעשה של תמר שיהודה באמת התכוון לבא על הזונה וכמעשה של דוד עם בת שבע שלא היה יכול להתגונן כמו שאמרו במסכת בבא מציעא דף ג"ט עמוד א' שהיה מתאונן על כך, בזה שפיר אהני מעשיו של מבייש ולכן אמרו שבהלבנת פנים כזאת שהיא נשאת אוי טוב שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים. והלשון בחלק השני והוא דבר ברור עכ"ל מוסב על הטענה עיי"ש ופרושו שהטענה ברורה שאינו יכול להנצל ממנה וכלשון והיא דבר ברור עכ"ל שמוסב על הטענה, ואינו קשור ללשון שאחריו שיודעים כל השומעים שם שאומרים עליו.

יהודה הרצל הנקנן

רב אוזרי

ולפי זה יש לפרש את הגמרא בסוטה, כי הגה שאלו היא מוצאת היא מתוצאת מיבעי ליה א"ר אלעזר לאחר שנמצאו סימניה וכו' א"ר יוחנן משעה שנתרחקו סימניה נעשתה כיונה אילמת עכ"ל, והוצרכו לפרש שנאבדו הסימנים שאם לא כן לא היתה תמר מחכה עד לרגע האחרון עד ששלחתם, ואולם ממה ששתקה עד שנמצאו סימניה אין ראיה שלא רצתה להלבין פניו כי אחרי שנאבדו גם אם היתה מפרשת שמו לא יאמינו לה ולכן שתקה. ושוב הביאו הפוסק והיא שלחה אל חמיה לאמר למי אשר אלה לו אנכי הרה וגו' עכ"ל והקשו ותימא לו מימר עכ"ל, וכוננת הקושיא היא שכיון ששלחה החותמת ואמרה שהיא הרה לבעל החותמת הלא גילה זהותו ולמה לא אמרה שמו בפרוש וכמו שהקשיתי למעלה, ותרצו נוח לו לאדם וכו' ואל ילבין פני חברו בדברים ולכן הקפידה שלא לפרש את שמו במלים. ואף שיש להפיש טעם למה הלבנת פנים במעשה קלה מהלבנה בדברים, מכל מקום כאן הוי רק גרמא שלא עשתה מעשה אלא החותמת העידה שמו, וגם הדבר סברה כיון שאיסור הלבנת פנים גלמד מלא חטא עליו חטא ושם הפסוק עוסק בדבור הוכח תוכיח את עמיתך לכן גם האיסור הוא על ידי דבור, שאמר הכתוב כעשה שאתה מוכיחו במלים אל תביישו במלים*.

ובמגורת המאור נר ב' כלל ח' חילק הלבנת פנים לשנים, שבהתחלה שהוא סימן ג"ז כתב כל האומר כנגד חברו בכוונה דברים שמתבייש חברו כשישמעם מלבין פניו מכח הבושת שמקבל וחושב שכל העומדים שם ידעו שהדברים הם כנגדו אף על פי שהאומר יכול להציל עצמו מן הדבר וכו' עכ"ל וכתב שחטאו שווה לשופך דמים לפי שהמתבייש אזיל סומקא ואתי חורא, ואולם על חטא זה לא כתב שהוא ביהרג ואל יעבור עיי"ש, ואחר כך שהוא סימן ג"ח כתב ומי שאומר ברבים דברים כנגד כבוד חברו שהוא דבר ברור שיודעין כל השומעים שם שאומרים עליו והוא דבר חמור בעיני אדם וכו' על הלבנה כזאת טוב לו ליהרג ואפילו בכרפה ואל ילבין פני חברו ברבים וכו' עכ"ל והביא מעשה דתמר. וצריך להבין כוונתו, ונראה שהוקשה לו מה

* (הגיה) כן נראה בסמ"ג עיי"ש. וגם לגורסים ברבים יש לאמר כן, ולכן כתב בספר התנוך

שהוא לאו שאין בו מעשה.

שיטה ג' – הלבנת נצח

הערות הגרי"ש אלישיב סוטה י:

נוח לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים. בתוס' הלכה ממשי, שהוא בכלל שפ"ד. [וכן ר' יונה בשע"ת]. במאירי משמע שלא חיוב.

הערות הגרי"ש אלישיב ברכות מג:

אך למעשה לנו אי"ז נוגע כלל משום שמהכא ילפינן רק על הלבנת פנים של ביזוי נצח כמעשה דיהודה, אך אנו איננו יודעים לשער נכון דרגות הלבנת פנים לענין זה שמוטב ליהרג ע"ז.

עוד השלכות – ברכת כהנים

שו"ת להורות נתן חלק ח סימן ב

שו"ת שבט הלוי חלק ח סימן קעב

ב"ה,

כבוד ידידנו הרב הגאון המפוראר ר' נתן אינפלד שליט"א.

אחדשה"ט וש"ת.

מש"כ כב' בענין הלבנת פנים החמור מאד, והביא מתוס' סוטה י' ד"ה נוח דיש במלבין חבירו ברבים דין יהרג ואל יעבור, והביא מתשובת בנין ציון סי' קע"ב דאסור להציל עצמו ממיתה בהלבנת פני חבירו, ושפט כבודו מזה דאסור לישא כפיו כרוצח המבואר בשו"ע או"ח סי' קכ"ח סל"ה ולי"א אפילו עשה תשובה, ועוד האריך בחומר הענין.

הנה כל מש"כ בחומר האיסור עד כדי דמיון לרציחה המבואר בכמה ראשנים הוא אמת נכון ומאד צריך למחות ולעמוד בפרץ בזה.

איברא מש"כ דפסול מן הדין לישא כפיו כרוצח ממש לא יראה לענ"ד דלא מבעיא למש"כ תוס' יבמות ז' ע"א בתי' קמא דהא דלא ישא רוצח כפיו חומרא בעלמא היא דמן הדין אפילו רוצח כשר לעבודה א"כ מנ"ל להחמיר במלבין פני חבירו, אלא אפילו למשמעות הרמב"ם פט"ו מתפילה ופשטות השו"ע דהוא מעיקר הדין היינו רוצח בידים כמש"כ תוס' יבמות שם בתי' שני לפי שהרגו בידים ואין ידים הללו שהם קטיגור נעשו סניגור והפוסקים באו"ח שם העתיקו טעם זה, וכ"ז לא שייך במלבין פני חבירו דלא הרגו בידיו, ולומר כיון דהרגו בפיו לא יברך ברכת כהנים בפיו מנ"ל חידוש כזה.

ולדברי כב' ה' יותר להעיר למה דאיתא בנדה דכל המוציא ז"ל שנקרא שופך דמים, ואם הוא מן המנאפים בידים א"כ יש לו דמיון לידיכם דמים מלאו, אבל גם זה לדינא צ"ע.

אבל מש"כ כב' בנדון דילי' דמצד שנאה לא ישא כפיו זה יתכן כמש"כ במ"ב סי' קכ"ח ס"ק ל"ז, וכן להרחיקו מדין קנס ונזיפה אם הוא רגיל בכך ולא עשה תשובה ג"כ אמת לדינא, אבל לפסלו מדין רוצח שופך דמים ממש לענ"ד לא יראה כן.

הרני דוש"ת בידידות, מצפה לרחמי ה'

שו"ת דברות אליהו (אברג'ל) חלק ו סימן ד

שו"ת דברי בניהו חלק טז אורח חיים סימן ו אות ח-ט